

LJUBLJANSKI ZVON

Izhaja 12krat na leto in stane 90 K, za pol leta 45 K,
za četrť leta 22 K 50 v, posamezna številka 10 K.

Uredništvo in upravništvo je v Sodni ulici šte. 6.

Odgovorni urednik: Dr. Joža Glonar.

≡ Vsebina enajste številke: ≡

Vida Jerajeva: *Tja k mučenic.* — **Miran Jarc:** *Gluhe noči.* — **Ivo Šorli:** *Gospa Silviija. Povest. (Konec.)* — **Igo Gruden:** *Jutro na morju.* — **Miran Jarc:** *Pesem.* — **J. A. G.:** *Iz Cimpermanovega kroga. (Konec prihodnjič.)* — **Igo Gruden:** *Pogledal sem ti.* — **Milan Fabjančič:** *V plamenih. (Konec.)* — **Gustav Strniša:** *Dama.* — **Dr. Avgust Žigon:** *Korytkova pogodba z Blaznikom iz leta 1838. (Konec prihodnjič.)* — **G. F.:** *Spomin na Ketteja in Murna.* — **Miran Jarc:** *V mraku ob akordih klavirja.* — **Ivan Zorec:** *Francka. (Konec prihodnjič.)* — **France Veber:** *Bergsonova teorija smešnega. (Konec prihodnjič.)* — **Franjo Roš:** *November na vasi.* — **Ivan Albrecht:** *Tomijeve Tine mlada leta. (Konec prihodnjič.)* — **Pastuškin:** *Korčki in podtesek.* — **Alojzij Gradnik:** *Oj hodi, hodi.* — **Književna poročila:** *Reči o svečoveku. (X. Y.)* — **Cervantes de Saavedra:** *Tri novele. (J. K.)* — **Rus Jože:** *Glavni statistički podaci o državi Srba, Hrvata i Slovenaca. (Anton Meli.)* — **Šević Milan:** *Stara i nova pedagogija. (J. K.)* — **Gopčević Spiridion.** *Serbokroatisches Gesprächsbuch. (J. A. G.)* — **Kronika:** *Prof. Anton Kaspert † (Dr. Metod Dolenc.)* — **Nove knjige.**

(Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo.)

Last in založba „Tiskovne zadruga“, z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

Delniška tiskarna,

d. d.

v Ljubljani

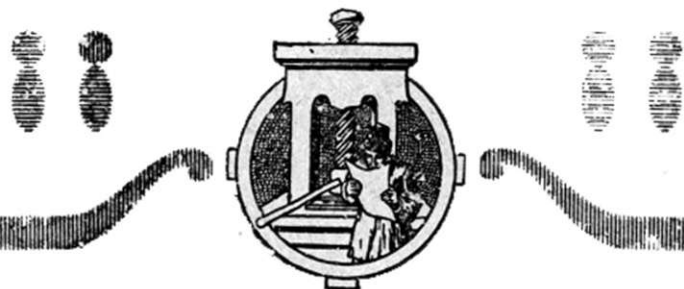
(PREJ TISKARNA IG. PL. KLEINMAYR & FED. BAMBERG)

Miklošičeva cesta šte. 16

se priporoča za izdelovanje vseh tiskovin od posetnic do najumetnejšega barvnega tiska, kakor tudi za natiskovanje listov, časopisov, trgovinskih in uradnih tiskovin. Vsa ta dela izvršuje kar najhitreje in po strogo strokovnih pravilih.

◆◆◆◆

Obenem priporoča svojo najbolje urejeno knjigoveznicu, ki izvršuje knjigoveška dela od najpreprostejše do najfinejše vrste.

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO.

LETNIK XL.

1920.

ŠTEVILKA II.

VIDA JERAJEVA:

TJA K MUČENICI ...

Tja k mučenici Luciji
šla je na romarsko stran,
ker srce mirno več ni ji,
mati treh žalostnih ran.

Tri ji sinove je vzelo, —
vojske nas brani, o Bog! —
ni ji srce več veselo,
mrtvih sinov čuje stok.

Plačat tri črne gre maše,
lire tri v dlani tišči ...
„Oj, zakaj lire so naše,
rdeče slovenske krvi!“

Pa se utrujena skloni,
strne se trava do tal;
lice na rože nasloni, —
v hipu sen v dušo ji pal ...

Dvigne se prvo obličje.
„Sinko moj, ti? O počij!“
„Težek grobič mi je, mati,
Slišim vaš jok iz noči!“

Dvigne se drugo obličje.
 „Sinko moj, ti? O počij!“
 „„Mati, trd bič je, o mati,
 kdo ga nad vami vihti?““

Dvigne se tretje obličje.
 „Sinko moj, ti? O počij!“
 „„Maša za nič je, o mati,
 oj, na teh liraš je kri!““

*Čisto prbenjko
 stavenski gref*

In zaihtela je mati...
 Trudna zave se na tleh.
 „Črne tri maše ne brati!
 Bog prizanesi ta greh!“

Laške tri lire razsuje
 v sever: „O pridi, vihar!
 Sveta Lucija naj čuje:
 „Vrnem se, — čist bo denar!“

*Vidi se v Vidi Jony - Voler Prešern
 petnikova prdnja kri. Vido
 ne stava v Gubljanski megli -
 jasno prbenjko tolut je v petni
 Peto, 24/2 920*

MIRAN JARC:

GLUHE NOČI.

Polnoč ura je odbila,
 misel se še ni vziskrila;
 skozi okno hlad prši...
 Trudne, trudne so oči. —

Česa iščem v tej temini?
 Kje so zvoki v tej glušini?
 Roke pnejo se v praznine
 srce dramti si spomine.

Kdo si, ki veliš mi bdéti?
 Da te mogel bi uzréti!
 Tiho bi se izgovorila,
 spet bi duša mirna bila.

Če pojde tako naprej - peten!

IVO ŠORLI:

GOSPA SILVIJA.

POVEST. (Konec.)

Zunaj je stopil še v kuhinjo, da pozdravi gospodično Elo, ki je bila prišla, da podpira sestro v teh težkih dneh, pa je vedel, da sama nadzira pripravljanje vsakega grizljaja za bolnika. Povedal ji je veselo vest, da je svak rešen in z resnim prepričanjem dobrega in poštenega zdravnika odklanjal njeno preburno zahvaljevanje.

— Da bi vi vedeli, kako sem bil majčken proti ti veliki pošasti! se je smehljaj. Kvečemu to je moja zasluga, da sem jo dvakrat, trikrat prijazno pregovoril, naj bi se držala svoje glavne ravne ceste, ko jo je hotelo zanesti na levo in potem še na desno. No, vse kaže, da njen grdi poset ti hiši drugače ne bo v nesrečo.

— Torej tudi vi upate? je vzkliknila Ela. Kaj ne, da jo je pretreslo, ubogo Silvijo? do dna duše jo je pretreslo, upam.

— Hm, upajmo! ... Sicer pa, moj Bog, saj ni bilo tako hudo, kakor menda res vsi mislite. Ne zahtevajmo vendar preveč od ljudi — človek je pač, kakršen je ... Ubogi Jožko bi si jo bil želel sicer malo in včasih celo precej drugačno, toda vzel jo je bil takšno, kakršna je bila, — morda ravno zato, ker je bila takšna ... Ali hočete reči, da se je prevaril — da je šele pozneje spoznal, kako se je prevaril? Mislim, da bi vsaj s tem gospe Silviji krivico delali — odkar jo poznain, je vedno enaka in se ni nikoli kazala drugačno. In ne verjamem, da bi se bila šest mesecev ali tri leta poprej.

— Vi torej celo namigavate, da ostane tudi v bodoče ž njo vse pri starem —? čim malo pozabi to preizkušnjo? je hlastno vprašala Ela. Dà, — preizkušnja! Toda potem bi bila ta beseda tudi v verstvu prazna — da nas Bog s takimi obiski kliče na pravo pot? ...

— Na to se mnogo ne razumem, se je nasmehnil Kopar. Toda zdi se mi, da vendar naenkrat razumem besedi globlji pomen, je pristavil resneje. Ima svoj pomen, bręzdovomno, tak klic — prašanje je samo, kako globoko gre ... oziroma, kako globoko bi naj šel ... Vi govorite najbrže celo o nekakem čudežnem in hipnem izpreobrnjenju? ... Oziroma čudežnem ravno zato, ker je hipno ... Je mogoče, da se dogajajo na svetu tudi take stvari ... Vsaj bere se o njih ... vsaj o

izpreobrnjenih svetnikov... No, jaz bi skoraj rekel, da je celo pri takih svetnikih pod njihovimi prejšnjimi grehi že čakal svetnik... Pa jih je bilo gotovo tudi takih, ki so iz svetništva padli spet v prepade svojih grehov nazaj. Toda tu gre kajpak samo za gospo sestro, se je nasmehnil. In kar se tiče nje, pravim le to, da niti še ni bila v kakih »prepadih« — zato bi tudi ne bilo tako hudo, če bi zdrknila polagoma spet malo nižje, nego jo je zanesla ta lepa želja, da se čim bolj žrtvuje... Zakaj, glejte mene niti presenetila ni: nikdar nisem dvomil, da je gospa Silvija, če bi bilo enkrat res treba, zmožna tudi tega, — tudi žrtev! Nisem bil prvič ob smrtni postelji in nisem videl prve žene, ki bi bila lahko že jutri ali morda še danes vdova. Priznam tudi, da je bila ta bolezen prekratka, da naj bi bila pokazala ali se ne bodo tudi pri vaši sestri pojavili oni znaki naveščenosti, ki jih človek po nekaj tednih take bolezni skoro povsod opazi. Toda to snem reči: še skoro v vseh očeh in celo v očeh najskrbnejše žene sem videl, čim je postalo bolnikovo stanje nevarnejše, vsaj sramežljivo željo po — notarju... Mogoče, da je gospa Silvija tudi zato mislila le na eno: na tega ubogega hropečega bolnika, ker sploh nima pravega smisla za takozvano „praktično stran življenja“ — grdo to ni, je nasprotno celo zelo lepo. In ko povem to Jožku, vem, da ji ne bo nikdar pozabil.

— Oh, zanj se ni treba bati! je vzdihnila Ela. On ji je še preveč dober. Da bi le že ona... da bi le ona tudi potem, ko ne bo več treba žrtev — — —

— Žrtev bo vedno treba! jo je resno prekinil Kopar. Žrtev bo treba celo vedno več, saj je — mati!

— O, in mati je Silvija res dobra. To vsaj je res! je prisrčno vzkliknila Ela. Saj je morda ravno tudi to en vzrok več, da — — —

— Vidite, gospodična, — pa vam moram že spet nekaj podreti, se je nasmehnil Kopar. Da je dobra mati, to niti taka zasluga ni! Dobra mati — to je pri nas že navada, to je takorekoč posledica „miljeja“. Da bi bila gospa Silvija izjemno dobra žena, bi bilo več! Toda — bogme, da nisem prej prišel na to misel! se je udaril po čelu in se zasmeljal. S tem bi se dalo pri gospe Silviji celo res kaj opraviti. In ubogemu Jožku bi človek iz dna srca privoščil!

Ela ga je gledala.

— O, da! je rekel veselo. Vi seveda ne razumete. Čakajte: Komisar Stanza — saj ga poznate? — mož, ki je prepotoval pol sveta, celo jaše na tem: Francozinja — seveda ne Parižanka francoskih romanov

— najboljša soproga, Nemka najboljša gospodinja, Slovanka najboljša mati: Francozinja radi moža zanemarja celo otroke, Nemka radi cmokov moža in otroke, Slovanka radi otrok vsaj moža, pravi on. Beseda ni kar tako. In jaz stopim pred gospo Silvijo in ji porečem: Gospa Silvija, ustvarite nam — slovansko soprogo!

— Vi se norčujete! je temno odgovorila Ela. Tega Silvija pa spet ne zasluži!

— Norčujem? Ne, prav gotovo ne — kvečemu šalim se. Toda vi, gospodična ste, oprostite, res vedno nekoliko preveč natančni. In pa tako hudo tragični! . . . Pa res ni vzroka . . . vsaj toliko ne! . . . Vidite, in ravno s tem spravite človeka moje vrste v nekake norčije, ki morda niti na mestu niso . . . Toda saj mi ne boste zamerili, gospodična, kaj ne? To vsaj veste, da sem iskren prijatelj tudi vam? Z bogom, gospodična Ela!

8.

Otroka sta se v kotu tiho in mirno igrala s kockami. Okna na vrt so bila široko odprta in Zevnik je z blaženim nasmehom strmел zdaj tja ven v ta medrozlati dan, zdaj se ozrl na otroka in užival njuno ljubko žlobudranje.

— Ti, Ladko, pojdi poklicat mamico in reči, da sem žejen! se je zdaj oglasil.

Toda že je gospa Silvija sama vstopila s čašo limonade v rokah in jo ponudila bolniku. Potem je sedla k njemu na posteljo, privzdignila mu glavo in pustila roko pod njo.

— O, kako je svet lep! je zadrhtel on čez hip. Treba je stopiti „pred vrata groba“, da človek to občuti! In potem občuti tudi, kako smešno majhno je vse to, za kar se toliko pulijo ljudje: čast, bogastvo, moč. Streha nad glavo, ta ljubi vsakdanji kruhek in malo gorke ljubezni okrog tebe — vse drugo je ničevost! . . . Res, da mi že doslej ni bilo mnogo za več — a zdi se mi, da sem zdaj ozdravljen še tega. In ko sem ležal tu uro za uro in si vtisnil v spomin menda za vselej že prav vsako pičico na tem stropu tu gori nad seboj, sem si zaželel, da bi si prav tako za vedno zapomnil tudi to globoko spoznanje. Toda seveda — mogoče samo bolan in oslavljen organizem vidi svet in življenje tako . . . tako ozko vse, a ravno zato tem bolj polno . . .

— O, Jožko, saj jaz sem zdrava, pa vidim zdaj tudi tako — svet in življenje, je vzdihnila Silva. Kaj se je brigal svet, kaj se je brigalo življenje za to, kar se je zdaj teh dolgih pet tednov vršilo tu notri

med temi štirimi stenami?!... Kopar pravi, da so sicer vpraševali... toda če bi bilo končalo drugače — kaj bi bilo njim?...

— In kaj bi bilo — tebi? se je nasmehnil Zevnik. Začudil se je sam sebi, da je vprašal glasno in žal mu je bilo. In ko je zdaj naglo vzdignila glavo in ga pogledala s tako žalostnimi očmi, ga je bilo sram. Zakaj naj bi bil iz vsega, kar je bilo prej, tudi imel pravico do prašanja in vsega, kar je bilo v njem — te težke zadnje čase je bila njena vdanost prevelika in preiskrena, da bi ne bil moral vsaj v srcu če ni mogel v glavi, črtati vsega, kar je bilo... magari z zavestjo, da žalibog že kmalu začne nov račun...

— O, Jožko, saj vem, da sem zaslužila tudi to! je zaihtela. Toda, če bi mi sedaj mogel pogledati v srce — — —

— Saj nisem mislil tako, saj sem se hotel le pošaliti! je hitel in ji gladil solzno lice.

— O, ne taji — ni treba tajiti, saj sama vem, da mi ne moreš še prav verjeti! je vzdrhtela. Toda celo tako... celo kljub vsemu se motiš... Ne samo zdaj — vedno bi mi bil lahko pogledal v srce... Celó če bi bil kdaj videl še kaj tam notri, si ravno ti preveč razumen, da bi ne bil vedel, kako so to same sence...

— O, pa ravno v tem pogledu te nisem imel nikdar na sumu! Glej, glej — vendar le... vsaj — sence...

Smehljaj se je, a v srcu je le začutil neprijetno presenečenje. Ona pa ga je gledala z začudenimi očmi.

— Toda kaj si mi drugega mogel očitati? je vzkliknila čez hip. Zakaj to vem, to sem dobro občutila, da nisi bil zadovoljen z mano, da si bil na tihem morda celo nesrečen... Toda jaz sem mislila, da me v srcu sumničiš... in da si bil samo preponosen, da bi bil rekel... Mislila sem, da si trpel samo zato, ker sem bila rada med ljudmi... morda preveč rada...

— Ne radi tega, se je resno nasmehnil. Nego zato, ker si bila med temi ljudmi preveč doma... In doma preveč med ljudmi... Vsaj, kar se mene tiče... Merila si me vedno z istim merilom kakor druge ljudi... Vzela si tega, vzela onega, pa mene in — primerjala... Da merila in tehtala... Pa da me razumeš: ne da bi se bil tega merjenja in tehtanja bal, čeprav je neprijeten občutek, da nisi nič drugega nego trda centimetrská palica ali mrzla utež... Ampak zavest sem imel, da je račun od vseh začetkov zgrešen in vedno tebi na kvar... Ali ne čutiš, kaka mora biti razlika, če sodi razum — in to celo neprijazen in nerazumen razum — ali pa če sodi gorko srce?...

Gledala ga je, gledala, in brezkončno žalostne so ji bile oči. Naenkrat se je vrgla k njemu in je skoro kriknila:

— O, Jožko, saj nisem bila sama kriva! Saj nisem niti slutila, kaj si mi! Zdaj šele, zdaj, ko sem te že obupno držala za roko, ker si hotel oditi, sem občutila... Kakor če naenkrat sredi temne noči blisk razsvetli sobo: Ti tam na postelji, ta dva nedolžna otročička in jaz... in sicer nič drugega na vsem božjem svetu...

— Da, razujem — če si se spomnila otrok, ki ostaneta brez očeta... Ne zato sicer, da bi bili padli naravnost v siromaštvo, ker toliko sem že poskrbel za vas; toda dovolj žalostno je, če otrok izgubi onega, kateri — — —

— Ne, ne zato — — čakaj, da ti razložim! ga je nestrpno ustavila. Saj sama ne vem... A na to prav gotovo nisem mislila... Ne, saj sploh nisem mislila, da umreš, videla sem, da je to nemogoče... Ampak to sem občutila, da najja veže — saj tudi otroke sem v tistih najstrašnejših trenutkih popolnoma pozabila — čutila sem, da naju spaja tisoč in tisoč vezi... da, skoro telesno sem jih čutila in čutila tudi, da so do vseh mej napete — — —

— Torej tudi, da lahko vsak hip počijo, je dopolnil, ko je strmeč pred se dolgo iskala izrazov. Ne pomaga vse nič — smrt je vendar velika stvar in vsak, ki je tam blizu, jo mora čutiti, še če prav ne verjame, da je tu...

— Da, da, jaz je res nisem čutila, smrti same namreč! se je trudila, da razloži. Ne strahoto smrti, strahoto — slovesa sem občutila, vidiš! je vzkliknila kakor olajšana. Ali me razumeš?

— O, pa kako te razujem! se je dobrodušno nasmehnil. In čeprav bi malo bolj filistroznemu človeku od mene, ki bi te tako dobro ne razumel kakor te razujem jaz, ta tvoja čustva ob smrtni postelji moža morda še ne bila dovolj, da, celo jako malo dovolj — — —

— Toda kako, zakaj? se je plašno začudila.

— Hm, to je tebi malo težko razložiti, se je zasmejal. Razložiti ti, kako si tudi v tem „življenskem položaju“ ostala zvesta — sebi... No, meni je to dovolj. Nekako kakor je tudi že dovolj, če kristjan krščansko živi iz strahu pred posmrtnimi kaznimi in ne le zaradi lepote čednosti same... Obšlo te je veliko spoznanje, ki ti bo pomenilo — da, teinu se trdno nadejam — ki ti bo pomenilo, kar drevesu korenike: zavest, da si nekam vsajena... Raztezaj svoje veje kakor hočeš široko tja ven, pusti celo, da še tuj popotnik pobere rdeči sad, ki je padel s teh vej — dovolj je, če v zadnjem vršičku občutiš, da si iz tal iztrgana, če niso tvoje korenine več v njih... In glej — jaz sem človek, ki ga

je kar sram preveč govoriti o sebi v takih stvareh: niti ne moram, da naj ti bom jaz sam ta tla — bodimo ti vsi, jaz in otroka in ... in še ti sama zraven: vsaj tvoja družina ...

— Naj bo! je nekako resignirano vzdihnila. Toda zdi se mi vseeno, da mi delaš krivico, če misliš, da doslej nisem čutila tako ...

— O, doslej, ljuba Silvija, si bila še najbolj podobna onim olean-drom, s katerimi dunajski gostilničarji „ustvarjajo“ svoje vrte pred hišo, se je spet zasmel in jo potegnil k sebi. In to ne samo zato, ker bi bili tudi tebe lahko postavili, kamor bi bili hoteli, — razen v senco seveda — ne da bi dajala kaj manj cvetja; nego še posebno zato, ker si prav hotela biti takšno „prenesljivo“ drevo ... V mojem čeburu kajpak ... je nadaljeval s presrčno veselostjo. Toda Bogu vsemogoč-nemu se je zahotelo, da so koreninice (ne da so same vedele kdaj) pro-drle skozi dno ... In ko je zdaj hotela čeber odnesti grenka smrt, so začutile, da se že zemlje drže ...

— Vedno so me že držale — kar se tebe tiče! In ti mi venomer delaš krivico! je vzkliknila strastno. Vedno sem te ljubila — morda drugače nego bi te bila katera druga, a po svoje sem te vedno ljubila! In naposled — vsak ljubi po svoje!

Tako iskren je bil njen glas in tako proseče njene oči, da mu srce ni dalo, naj bi ji bil rekel še kaj tega, kar mu je sililo iz srca. Čeprav se mu ni bilo lahko premagati ... Zakaj čutil je, da morda dolgo, dolgo ne bosta govorila več tako in da bi bilo morda to uro čas, da položita temelj novemu življenju. A zavedal se je tudi že, da ga k temu sili bolj njegova „nekoliko pridigarska narava“, kakor je sam ime-noval to potrebo, da nekaj „nekako ustanovi“. No, kaj je pomagalo pri Silviji „nekaj ustanoviti“ — pri Silviji, ženski te vrste? ... Živela je svoje življenje po svoje; mislila po svoje, delala po svoje, čutila po svoje — tako kakor vzbrsti na drevesu novo listje, požene novo cvetje, se zarodi in dozori nov sad, pa samo ne ve, ne kako, ne kdaj, ne čemu. Gotovo, nič — posebnega ni tako drevo in nič posebnega nje-govo življenje, toda življenje je in celo pravo, živo življenje ...

Takrat je gospa Silvija počasi vzdignila glavo in pogledala moža, češ, kaj neki že spet toliko časa premissluje.

On pa je vzel njeno glavo v obe roki, jo dolgo gledal in je potem počasi rekel:

— Kako si lepa, Silvija moja! Vsaj to si prav gotovo ... In to je tudi nekaj ... Morda celo več, nego si včasih misli pametni razum ...

IGO GRUDEN:

JUTRO NA MORJU.

Vso noč tartane vlekli so Čožoti;
zaviti v jadra v barki zdaj ležijo,
izmučeni od lova trdno spijo,
nobeden glas jim v spanju sna ne moti.

Kot v bajki Istra v daljni spi tihoti,
nad Krasom zvezde bolj in bolj bledijo;
že prvi petelini se budijo
nekje tam daleč v jutranji samoti.

Dol od Sesljana tereh ostro piha,
odsev zvezdá ugaša nad vodámi;
že prva zarja čez slemena diha,

razniha meglo s sinjimi rokámi,
in ko z lagun se dvigne dalja tiha,
hreščé galeb se od nekod predrami.

Ni napak

MIRAN JARC:

PESEM.

Skozi odprto okno prepeva mi ulica zmagoslavna:
množice, avtomobili, tramvaji, vozovi...

Tiho na vse se vlegajo mrakovi,
dušo razgreba mi pesem davno davna.

O, da bi kot vam mi v trdih ritmih dela
vsa boleost prikrita bežno izzvenela! — —
V daljine, sinjine zajedajo se mi oči,
ali večerno nebo molči, molči.

Zopet ste manj jasni

J. A. G.

IZ CIMPERMANOVEGA KROGA.

20.

V Ljubljani

18 $\frac{1}{3}$ 75.

Draga miška!

Ta teden me še čaka mnogo sitnih opravil, zato Ti takoj denes odgovarjam. Lepó je cd Tebe, da se me...⁶ prijazno spominjaš; tudi jaz mislim prav pogosto na svojo zlato šentvidsko miško. —

Da so Tvoji znanci nosili drja. Costo, nijsem vedel, pohvaliti pa Te vendar moram, akoprem Ti znabiti na moji hvali ne bode dosti ležeče. Ker si pa storila za Costo tó, bodeš znabiti še nekaj, česar Te prosim denes jaz. Ti si tajnica šentvidske čitalnice in Tvoja beseda, vém, imá ondi dosti veljave. Kakor Ti bode izvestno vže znano, bode napravil akad. kipar gosp. Franjo Zajec v kratkem iz gipsa dopersno podobo Costovo, ki bode tolika, kakor moja Stritar-jeva, ki... mēni in veljála... ga miška, če m... gosp. pervosed... tudi Vi Šent-V... ji čitalnici pod... ža, katerega se... fantje v grob... napravili sebi... nem tudi podpi[rati do]mačega umetelnika. Dovolj! 655

Moja nova prijateljica Pavlina Doljakova Ti je najljubeznivša in najodkritoserčnejša duša, po svoji plemenitosti prav Tebi podobna. (Ta teden mi pošlje svojo sliko.) Do denes imám vže 2 lista od nje; drugi list je dolg 9 strani in v njem mi je popolnem odkrila zgodbo svojega tožnega živčnja, ter me prosi, naj bodem njen serčni prijatelj, njen zaupnik. Tá gospica je rojena v Milanu, imá stoperv 21 let in je,

⁶ Pismu manjka četrtna prvega lista.

⁷ Prvo pismo Pavline Doljakove je z dne 15. 2. 1875, drugo, 9 strani dolgo, z dne 21. 2. 1875. — Vsega skupaj je v Cimpermanovi zapsušini ohranjenih 26 Pavlininih pisem. Zadnje, v katerem mu naznanja, da ji je mož prepovedal „dopisovati se z ljudmi, kj bi ne bili moji sorodniki“, ima datum „Maribor, 10. 7. 1876“. V tem pismu stoji tudi kot postskriptum: „Hvala za sliko Vaše Lucinke.“ — Pajk pa piše 17. 4. 1877: „Pavlini prepovedal! Haha! Ta je pa Zobjeka vredna misel. To daje smeha za $\frac{3}{4}$ leta! Ona je domá in piše, komur ljubo“... — Pavlina se ni zlagala!

kakor mi je pravil nekedó, zelo lepa. Toliko Ti moram kot odkritoserčen prijatelj še povedati, da, kakor sem vže dosti dekliških pisem prejel v svojem živénji, takovega še nobenega. Tó, se yé, izvira od todi, ker ho-diva obá jednim potom; zaradi tega in zbog njene ljubeznjivosti pa tudi upam, da bode imelo najino prijateljstvo terden obstanek in bode tudi rodilo lép sad.

Veseli me, da Ti nij pustil Kurent družega opomina, nego malo glavobola na Pepelnico. Solidno živénje je pač res najboljše.

V zadnjem svojem listu na zadnji strani sem Ti pisal o nekovi svoji slutnji. Na tó mi nijsi ničesa odgovorila! Ne vém, se Ti je li tó ne-spametno zdelo, aii je le muha Tvoje lépe glavnice, ka-li?

Da se hodiš učít šivat, je pametno in koristno. Nijeden človek ne zna preveč, premalo pa marsikteri.

651. 655 Jaz se vže dolgo časa sém čutim v persih zelo slabega in tudi spati ne morem po noči. Gospá Pesjak-ova mi je baš denes prinésla nekovo zdravilo soper zadnje nadlogo. Nedavno mi je tudi lastnoročno napravila lepe volnene zapěstnike po svojem okusu; sploh vidim, da mi je iz serca dobra, zato pa tudi malokoga takó ljubim, kakor Tebe in njo.

Nadejajóč se, da bodeš moje verste zaradi Zajca uslišala ter mi konči pred veliko nočijó poslala soper kake verste, ostajam, serčnimi pozdravi

Tvoj

Josephus

21.

V Ljubljani

18 $\frac{22}{3}$ 75.

Friserčna moja Lucinka!

Ti si mi sicer še dolžna odgovor na zadnje moje pismo, a ker si se me takó lepó spomenila za moj god, me veže hvaležnosti dolžnost, da Ti pošljem soper par verst.

Prejmi torej, zláto sèrce moje, denes najiskrenejšo zahvalo za Tvoje priserčno voščilo in vezilo. Jaz sem sicer vže davno največi Tvoj dolžnik, a nadejam se venđar, da mi bode kedaj še moči, pokazati Tebi, da sem Ti v resnici hvaležen. Več ne bodem govoril! — Misli si pa, da kar jaz obljubim, tudi storím.

Po pravici Ti povem, vesel sem, da je minil moj god. Jaz sem pre-več občutljiv in dokazi ljubezni, koje sem prejemal pri tej priliki, so

me preveč genili. A da se moji najljubši ljubi, mej katerimi si tudi Ti, spominjajo, tó me veseli. Kedaj bodem zdaj odgovoril na vsa pisma iz Dunaja, Gradca, Tersta, Štajerskega, Koroškega, Gorice! In jaz se čutim takó slabega in peró se mi studi!

Pomlad, po kateri takó hrepenim, le še nehče priti. Ko bi vedela Ti, draga Lucinka, koliko dušnih in telesnih bolečin sem jaz preterpel tó zimo, jaz bi se Ti v serce smilil. A jaz sem mož in molčim pa terpim! Moj „dnevnik ljubezni“ je izpričevalo moje nekedanje sreče in zdanje žalosti. Toda človeško sercé dosti preterpí. —

V odgovoru na zadnje moje pismo prosim, da mi tudi poveš kar odkritoserčno, če Te jaz znabiti kedaj sè kako nepremišljeno besedo ne razžalim in sicer posebno že z imeni, katera Ti časi dajam v svojem prijateljskem veselji. Upam, da me vže precej poznaš in torej tudi veš, da, akopram Te serčno ljubim, vendar nijsem zaljubljen vá-Te; a rajši bi slišal Tvojo misel naravnost od Tebe, da ne grešim nikedar več, ko bi Te žalil s takovimi naslovi.

Kot prijatelj Ti povem še nekaj, da se bodeš malo smijala. Pavlina Doljakova mi je vže poslala svojo sliko in mi pogosto piše najserčnejša pisma. Jaz sicer némam navade, prijateljskih pisem kazati drugim ljudém, razven, če so pozdravi zá-nje notri, a ker je bil takrat, ko je nek moj prijatelj zá-me storil prvi korak za tó znanje, pričujoč tudi nekov dijak, je tá spet svojemu továrišu povedal, da bodem jaz Pavlini pisal in, menim, da ga je tudi silil, naj še on poskusi svojo srečo. Ko sem potem pervoomenjenemu dijaku pokazal fotografijo Pavline in povedal, navlašč, da mi tudi prav prijazno piše in je vesela korespondence z menoj, je še bolj razvnel svojega družnika, ki je bil res toliko brezumen, da je pisal dekletu pismo, kateremu, kolikor jo poznam jaz, se je morala smijati. Tudi jej je v svojem pismu, v katerem jo *ponižno* prosi, naj bi stopila z njim v dopisno zvezo, ponosno povedal, da je bil lani v „Zori“ cele dvakrat tiskan, da bi si mislila: gledí, jaz sem tudi kar Ti! Smijál sem se potler, ko me Pavlina v pismu vpraša, če poznam jaz tega „pesnika“, in me prosi, naj mu jaz poročim, da jo veseli, ako mu njene pésni dopadajo; tudi on naj napreduje in ona bode z veseljem brała njegove proizvode ter ohranila njegovo imé v prijaznem spomínu. Korespondirati z *njim*, je pisala, tega pak jej ne dovoljujejo njene okolnosti. Smijál sem se, ko sem golobrademu fantu pisal, kar je naročila Pavlina, in, ker je htel meni konkurencu delati, kakor sem pozneje izvedel, bo izprevidel dečko, da je bilo tó — smešno!

Najina zveza imá pametno podlago, zato sva se k malu razumela; kaj bi si bila ona dvá dopisovala, ne vém in vesel sem, da je svojemu sitnemu čestilcu poslala Pavlina po meni tak lep „košek“.⁸

Menim, da sem Te dosti dolgočasil, zato hčem nehati.

Piši mi skoro in mnogo. Mati in sestra Te serčno pozdravljajo in jaz Ti poljubljam lepo ročico!

Tvoj stari

Josephus.

P. S. Ob jednom voščim tudi vesele velikonočne praznike.

22.

V Ljubljani

18 $\frac{30}{4}$ 75.

Draga moja Lucinka!

Priserčne besede Tvojega zadnjega lista mi vzbujajo pogum, da Ti sopet pišem, sicer bi znabiti ne bil tega storil. Ti si ne moreš misliti, kakovšna izprememba se je zgodila v novejšem časi z mojim srcem. Ne bodem Te dolgočasil s popisovanjem vzrokov té izpremembe, anti ne iščem tolažbe niti pri Tebi niti drugde. Le toliko Ti povém, da se mi studi ves svet! —

Da so Tebi dopali „Razbojniki“, me veseli; a Ti tó igro vendar malo prèveč povzdigaš, pišóč: „da Ti je izmej vseh slovenskih iger najbolj povšeči“. Izvestno so se predstavljale vže izverstnejše.

⁸ Pavlina je pisala dne 14. 3. 1875 med drugim: „Poznate li Vi nekoga g. Josip Cimperle, dijak v Ljubljani? Ker mislim da, Vam koj nekaj naprosim. — Pred nekaterimi dnevi dobila sem od njega pismo, v kojem mi čestita kot novoprikazen na literarnem polju Slovencev; mi odkriva, da je i on šče le lani nastopil na-nj, ter mi naveda svoji v „Zori“ vže izdani pesni prošé me ponižno naj bi blagovolila stopiti ž njim v pisemsko zvezo. Jaz bi mu prav rada odgovorila na tako prijazno pismo a, ker eno pismo bi drugo izvabilo, kar pa mi čas ne pripušča s tolikim se dopisovati — ker imam obilo sorodnikov s kojim si dopisavam — in ker i *nečem*, da bi smatral mojo molčanje kot dokaz ošabnosti, prosim Vas prav lepo, blagovolite mu oznaniu kar sledi: — A pazite, prosim, da ga ne spravite zavoljo tega v zadrigo, posebno preko sošolcev ker ti so kakrati „hudobni“ ter bi utegnili ga nagajati češ: da je udobil „košek“ kar bi mi bilo jako žal. — Recite mu tedaj, zraven gor omenjenega uzroka zakaj da ne morem i ž njim se dopisavati, da me je močno razveselilo njegovo pismo ker v njem z veseljem sprevidim da svojimi pesmami razveselim i nekatero slovensko srce, kar je vendar i moja srčna želja: Slovcem v čem biti na prid; dlje, da me veseli poznati pravo imé stvaritelja pesen: „Dvojni vihar“, koja pesem je mene také dopala, da sem jo na pamet naučila ter jo sebi v tolažbo večkrat deklamujem: naj le marljivo nadaljuje: z veseljem bom vsikdar čitala proizvode mladega njegovega

Vprašaš me, če si s Pavlino pridno dopisujeva? Draga Lucinika, ona néma dosti prostega časa, ker mora biti gospodinja v družini, (imá namreč brata, ki je sodnijski avskultant v Goríci in dvé mlajši sestri, vsi pa živé skupaj, kajti starišev némajó več,) misli si torej, kakó hudó mora biti temu 21letnemu dekletu, ker čuti v sebi genija, in tudi čuti, da okólnosti zavérajó njegov razvítek. Meni piše P[avlina] vsak mesec jedenkrat, a takrat več. V znamenje mojega pravega prijateljstva do Tebe Ti pošljem denes na ogled njeno fotografíjo in polovico zadnjega njenega lista, (druga polovica obsega literarne stvari in bi Te ne zaniñale,) da izpoznaš tega dekleta in vidiš, v kákovšni razmeri sva midva drug do drugega. Morebiti si Ti mislila si P[avlinó]. po podobi drugačno; tudi jaz. A če Ti dolgo gledaš v tá obráz in njegove resne potéze in v lepe oči, izpoznala bodeš, da tákovšnih obrazov ne vidimo vsak božji dan. Vsak, kedor umeje soditi človeške obraze, pravi o tej podobi: da je tó inteligenten obraz, kateri kaže značajnost póleg tenkočutnega sercá. In tó se dendenes pri ženskah strašné redko nahaja! — — —

Pismo, se umeje, pokažem Tebí sami. Beróč pismo ne smeš nikedar zabiti, da je Pavlina perve dní svoje mladosti preživela v Milanu in da je začetnica v slovenskem pisanji. Misli pa globóko in ostró.

Moj „dnevnik ljubezni“ v „Zori“ je vže dotiskan. Ti si mi obljubila pisati o njem kritiko. Wo ist die Kritik? Kar se meni obljubi, se mora izpolniti, če ne, sem hud! —

Si-li kaj vesela pomladi? Jaz sem je po zimi jedva čakal, zdaj, ko je tú, je némam v čisli. Ptíčje petje in vonjava róz ne napolni človeškega sercá, ako nij srečno ali konči pokojno vže prej.

Tebe vže prav iz serca želím sopet videti. Kakor je tudi krasna Tvoja zadnja fotografíja, vendar je le — mertva. Gledam jo čestokrat z velicim veseljem.

Šent-Vid je meni znamenit kraj le za-tó, ker imá Tebe v svoji sredi; sicer me ne miče tam nijedna stvar. Anti je vse, kakor pri nas domá, — dolgočasno, ali pa sem jaz takovšen! —

talenta ter ime njegovo hranila v prijazen spomin!“ — In štiri dni pozneje, 18. 3.: „Ne bojte se, da bi jaz gos. Sušniku odgovorila če bi mi pisal, jaz ne odgovarjam tako hitro vsakej pismi, le denite na stran to skrb. I gos. Ciperlu, če mu nejste vže, treba nej da mu objavíte kar sem Vam v svojem zadnjem pismu naročila.“ — In še 16. 4. 1875.: „Kakó ste s Cipr... opravili? Jeli moja želja prišla prekasno ter ste mu naročili kar sem Vam v svojem predzadnjem pismu naročila? Žal bi mi bilo, ko bi takó biló.“ — Dober mesec pozneje, s pismom z dne 23. 5. 1875, pa je že prejel od Pavline svoj pravi „košek“ sam — Cimperman.

Včeraj sem se peljal z nekim prijateljem na izprehod in srečal v šiški Vašo Minko, ki se mi je vže od daleč nasmihala in me potler pozdravila. Naročil sem jej, naj Tebe pozdravi. Dekletce zeló raste in lepó je, akoprem bi jej jaz tega nikakor ne povedal. —

V „Zori“ 15. maja pride sopet jedna mojih pesnij in sicer z naslovom „Moji sêstri Mariji.“ Bêri jo!

Zdaj spisujem tudi še nekaj družega, kar bode ob svojem časi prišló v „Zori“, in pa svoj življenjepis, ki bode obsezal precej debelo knjigo, krasno, vezano in dar nekove lepe „Fricike“. V čisto, tó je, v knjigo, bode prepisala moj gerdi rokopis nežna, mehka rôka žené, katera smé vedeti vse skrivnosti mojega življenja, vse lepe zmote mojega sercá!

652-651 Zdrav sem še dovolj. Kakó je s Toboj? Si-li kaj pridna? Po knjigo le pošlji, je vže pripravljena; nádejem se, da Ti bode po volji. Kar si 650 stvorila za Zajc-a, za tó Ti poljubljam roko.

Najsêrčnejši pozdravi!

Tvoj

Josephus.

23.

Draga duša!

V znamenje, da jaz nijsem zabil ná-Te, pošljem te verste, katerim je namen, vprašati Te, kakó se imaš in kaj počneš?

O Telovem, kakor sem čul, bila si res zeló pridna. Živela najblaža in najlepša šentvidskih deklet!

Serčen pozdrav!

Piši ali priđi!

Tvoj

Josip.

24.

V Ljubljani

18 $\frac{25}{6}$ 75.

Drago golobče!

Ko sem prebral zadnje Tvoje pismo, sem se nehté spomenil Stritarjevih besed:

„V gorjé vsa zêmlja je zakleta,

Vzdihuje ves človeški rod.

Da smo rojêni, to nesreča,

To gréh, pokóra je največa!“

V času najinega občila sem se navadil delíti s Teboj vse vesele in žalostne dogodke; misliti se moreš tedaj, kakó zeló me je geníla Tvoja tihá tožba v zadnjem listu.

Kaj ti hčem odgovoriti? — — —

Pomagal bi ti rad, a jaz Ti ne morem!

Sicer jaz le bolj *slutim* kakor vém, kaj Tebe také žali. A véruj mi, zlata prijateljica, da si človek čestokrat marsikaj hujše misli, nego je treba. Ko bi midvá bila skupaj in bi mi Ti *razložila* vzrok svoje toge, prepričan sem, da bi Te jaz potolažil in Ti bi se mi sladkó nasmíhala.

Tako ne morem storiti ničesa.

Pesen v zadnji „Zori“, ki je Tebi také dopala, je Pavlinina. Da pa se Ti primerjaš sè svojim terpénjem temu dekletu, *zató némaš pravíce*. Ko bi Ti, kakor jaz, poznala njeno življenje, njeno sercé, izprevidela bi, da si Ti v primeri ž njó srečna. Sicer pa ne smeš misliti, da se vsak pesnik v življenji také obnaša, kakor bi se dalo soditi iz njegovih pésnij. Izvestno je, da *morajo* vse *prave* pesni imeti svoj izvòr v *sercu*; toda, če pésnik toži o nezvestóbi ženski, o lumpariji svetá i. t. d., on mora biti tudi filosoí, da izpozna in se sam tolaži: anti vidim, da ne more biti drugače! In, če navdušen opeva ljubezni srečo, kaj meniš, da jo je res vselej tudi vžíval, kakor poje? Pesen pa je pesniku baš najslajša tolažba za vse nezgode živjenja in sólnim očesom smehljajóč se gleda mirán na razvalíne svoje sreče. — — —

Sploh pa je tudi *nálog* poeziji, vse idealizirati, *zató* se spet ne smé nikedar misliti, da je katero deklè v resnici také lepó, bistroúmno, blago i. t. d., kakor beremo v pésnih. Kolikor lepše nam slika poet ženske ideale, toliko bolje misli dobivamo o njegovi moči in estetični izobrazenosti. *Preširen* je také slavil Primičevo Julijo, a jaz sem čul iz ust ljudíj, ki so jo poznali, da nij nikakor bila tákovšna, a baš *zató* je Preširen mojster. *Takó* je tudi s Petrarkovo Lavro, z Dantejevo Beatrico i. t. d.

Poezija imá namíen, blažiti naša serca, *zató* se mora posluževati najbojjsih, po postavah umetelnosti zahtevanih sredstev, da doseza svoj visoki namen.

Toliko mimogredé; anti me bodeš umela.

Jaz imám zdaj sopet delo za „dram[atično]. društvo“. *Dobil sem v prestavo krasno, a silno težko delo „Precijoza“, igrokaz v 4 dejanjih, in ves v vérzih! Če bi ga doveršil v jednom mescu, bil bi vesel; a ga ne bodem.* (*Delati je znal, kakor se vidi: - hitro, hitro!*)

V ponedeljek tega tedná stá bila pri mèni gg. pl. *Pilpah, stotnik, in Viljem Pfeifer, derž. poslanec in posestnik v Kerškem.*

Gospá P[esjakova]. pojde 1. julija za jeden mesec na „vakance“ v Loko, kamor pride tudi njena hčí, gospica Helena, kralj. hanoveranska dvorna pevkinja.

Dr. Bart. Zupane me je spoznal med Louise Pessjarko. Na to sem bil sam se junrat tam. Anita je hči hč. Helena. Spominjam se, da sem - na čmu p. tau govoriti - dal gospo, gospici Heleni + se mi sesti pevkinja svetlice. S prav velikim veseljem to je sprijeli. Peto, 24/12 192

Kedaj odrómaš Ti? —

658 Ko bi jaz vedel, da bi imela Ti kedaj zbog méne najmanjšo sitnost, prosim, povedi mi, in jaz ne bodem omočil *nikedar* več peresa zá-Te, takó si mi draga.

Odkritoserčno mi torej povedi, kaj naj stvorim; prijatelja bi ostala vse jedno, čtudi pismo ne občujeva.

Bodi zdrava in vesela, potolaži se, misleč, da nijsi sama Ti nesrečna na sveti, in odgovori k malu!

Tvoj

prijatelj

Josephus.

25.

V Ljubljani

18 $\frac{13}{9}$ 75.

Draga prijateljica!

Dnes imam veselje, poslati Ti davno obljubljeno fotografijo gospé Pesjakove, naše slavne pesnice. Smeš si šteti tó v posebno čast in v znamenje izvanredne njene naklonjenosti. Zahvali se jej, prosim, kar najprej moreš. Adresa hiš. št. 177, v nemških ulicah (deutsche Gasse). Meni samemu se čudno zdi, da si se gospé takó zelo prikupila, in tó me iz mnogih vzrokov prav od serca veseli. Bodi zdrava, blaga duša, piši mi k malu sopeť, in imej se boljše nego jaz! —

Tvoj

nepromenljivi

Josip.

26.

V Ljubljani

18 $\frac{2}{10}$ 75.

Draga Lucinka!

Da sem Te razveselil sè poslano knjigo, sem z veseljem bral v Tvojem listu. Nazaj pošiljati „Venčka“ pa nij treba, ohrani ga, prosim, kot spomin ná-me!

Kakó bode z našimi ubogimi brati v Hercegovini, to se pač ne vé; znabiti bode zastonj prelito toliko kervi. Da Ti naberaš milodare za nesrečnike, je lepo znamenje Tvojega blagega sercá in želím Ti obilega srečnega vspeha.

X. Ne; velix kos vsacetorne vojne fici.

Da mi je gospá P[esjakova]. povedala, kaj si jej pisala, tó si lahko misliš sama; midva nemava skrivnosti mej soboj.

Da se pri Vas pisma še vedno kontrolirajo in sicer tudi moja, tó me v serce boli in vidim, da bodem *moral* opustiti dopisovanje s Toboj, ki mi služi v veselje in tolažbo. Hudó bi mi najmej bilo, ko bi imela Ti kedaj zbog mene slišati le jedno hudo besedo! Povedi mi torej, prosim, kar odkrito, kaj naj storim.

Kedar izbereš Schiller-ja, pošljem Ti sopet kaj zanimivega, ako smém! Za Tvojo prilogo v pismu — poljubljam rokó!

Kedar pišeš Ti meni, *nikedar* ne pečati pisma; denašnje se mi je vse raztergalo, ko sem je odperl.

Piši mi k' maiu. Od Tebe me zaníma vse!

Vsi moji Te pozdravljajo in osobito še jaz, Tvoj

Josip.

(Konec prihodnjič.)

IGO GRUDEN:

POGLEDAL SEM TI . . .

Pogledal sem ti v žalostne oči,
v njih videl sem svoj žalostni obraz —
in nisem vedel, kdo si ti in kdo sem jaz,
in vedel ne, če kdo od naju govori.

O, tvoja žalost je kot tihi plašč noči,
kot tek zakletih, v molk zajetih rek;
čez reko krikni v noč: samó tvoj jek
se vil bo, vpil in se lovil vseprek,
kot v vetru cvet razbil se v molk noči.

Pogledal sem ti v žalostne oči,
prišla je solza in zakrila moj obraz —
in vse sem vedel: kdo si ti in kdo sem jaz,
in kdo od naju v gluho noč ihti.

V: se to drignate - Ljubljana
prvo iz zbirke megle vrn
Peto, 24/12 1920

MILAN FABJANČIČ:

V PLAMENIH. (Konec.)

IV.

V njihovem mišljenju in njega izražanju je nastala mučna praznina, zevajoča in zaspana praznina. Stene so se stiskale in pritiskale; trudne, žejne in svetlikajoče se oči so brskale po prstenih tleh, se plazile po stenah, se zagledavale v daljo in se ustavljale v očeh tovariša: oba sta se zasmejala kakor da sta se zalotila pri otročjem početju.

„No, kaj je?“

„Nič ni...“

In zopet so se plazile oči, iskale, vzplamtevale in ugašale...

„Ali si kaj lačen?“

„Kaj praviš?“ se je zdrznil in ga svetlo pogledal. „Ali sem lačen? A, seveda sem; kako bi ne bil, he!“

„Hihi... Pa ti?“

„Daj mir, bedak!“ ga je odklonil s kratko kretnjo. „Ti seveda nisi!“ mu je obrnil hrbet.

„Hihi... Hej, kdor ni lačen, naj zine!“

Vsi so se mu vprek zasmejala in se zganili: „Modro si vprašal!“

Padla je beseda in lotili so se je na tihem, kakor da jih je sram. Umikali so oči in igrajočih se mišic na čeljustih in sklepkih zrlji skozi okence.

„Zdi se mi, da imam še skorjo v torbi.“

„Res? Glej no!“

„Mislim...“ Brskal je po torbi nerodno in nemirno. Vsi so gledali vanj. „Pač, imam jo!“ jo je izvlekel in pihnil vanjo. Zapičili so pogled v skorjo za trenotek in se vsak zase z ostrim nasmeškom ozrli v stran.

Pihnil je še dvakrat v skorjo, ki se je bila naprašila, in predno jo je nesel med zobe, se je ozrl po okolici, kakor da je čutil njene poglede. Pogledal je na skorjo, omahoval, se odločil in ugriznil. Zahreščalo je in počilo: kakor da so začutili nož v rebrih, so se zganili in obrnili glave od njega.

On je jedel tiho in skrivaj kakor tat. Mučil se je s skorjo, ki mu je trepetala v rokah kakor zasovraženo breme, in se sunkoma oziral po okolici.

„Hočeš polovico?“

„Ah, kaj! Saj sam nimaš nič...“

Vstajali so zaporedoma s kratkimi vzdih, stopali k okencu, ki so ga zadelali.

„Konjenica se je vrnila... Razjahali so in večerjajo.“

„Posebno glasni so... Kaj so neki opravili?“

„Kaj neki večerjajo?“

„Da. Meso voham...“

„Municijo vozijo za topove... To noč bo pekel!“

„Ti, vprašaj stražo, ali in kdaj nam mislijo dati kruha...“ je nekdo zaprosil od zadaj.

„Sam vprašaj!“

„E, ali je to tako hudo...“

„Hudo!“ je zmignil z rameni.

„Kaj se bojiš? Ne bo te pojedel ne!“

„Pa pojdi ti, glej ga!“

„Bilo bi dobro, res bi bilo dobro, da vprašamo; bomo vsaj vedeli.“

„No, kdo gre?“

Nihče se ni oglasil. Gledali so se in se hipoma zasmejali: „To smo junaki!“

„Grem pa jaz! Saj je vseeno... Kje stoji straža?“

Odkušljali so se.

„Vidiš, na oglu one barake...“

„Že vidim... Kar odpri! Jaz grem, kar grem,“ se je odkašljaj, stresel z rameni in stopil čez prag. Ustavil se je za hip in rekel z nasmeškom:

„Le naj bodo vrata odprta!“

„Že dobro, že... Le pojdi!“

Šel je. Vsi so se zganili na pragu, se sklonili ven in gledali za njim.

„Ni ga še opazila... Čisto blizu je že... Sedaj, sedaj... Beži, beži; nazaj, nazaj!“ so zatrepotali; hoteli so planiti ponj, pa so se sami odmikali od praga.

Komaj ga je bila straža opazila, je skočila z dvignjeno puško in kriknila: „Kam? Nazaj; marš v barako!“

„Saj ne mislim nič...“ se je sklonil in dvignil komolec, da se brani pred sunkom.

„Marš nazaj!“ ga je sunila straža v hrbet.

„Saj ne, saj ne mislim nič...“ se je sklonil še globlje in še višje dvignil komolec.

„Marš, marš... Marš!“ je sikala in suvala straža.

„Beži, beži; pusti norca!“ je ogorčeno kričala baraka.

Spustil se je v dir in planil v barako. Zaloputnili so vrata in jih tiščali z jeklenimi pestmi: „Na, hudič, pa pridi!“

Sopel je in v očeh so mu igrale solze. Hip nato se je zasmejal in krepko zamahnil s pestjo:

„Pa sem le izvedel! Namesto kruha — svinec in bajonet...“

V.

V baraki je zaplesal mrak in dihal svinčeni strup. Misli so se pekle in žarile, se lepile šumečih lobanj — v tla pribit, širokorazprt pogled in stisnjeni zobje so izražali nagnjenje k blaznemu dejanju.

Orjaška teža temnih sten, jekleni objem noči, molk vzdihov, molk krvavega bičanja; ropotajoča noč pušk in žvižganje granat, ki je lomeč razganjalo črno noč v njenih globokih ledenih plasteh, jo poganjalo v rjoveč grom, v trepetajoče rezko krhanje in pokanje.

VI.

Ob zori so jih izbruhnile barake; ulice so zašumele in počrnele pod gomazečimi tolpmi. Krvavokalne oči, razjedeni in zarasli obrazi, moreča beseda in težak smeh so se grizli, suvali in iskali.

Zunaj se je stiskal ognjeni obroč, vse bližje so lizali plameni. Po cesti so bežali begunci z vozovi in družinami. Krave so mukale in otroci so se plašno ozirali na vozovih.

„Pridejo, pridejo, še pred nočjo pridejo!“ je zašumelo po taborišču.

Plazili so se po ulicah, postajali pri žicah, se jih oprijemali in se spenjali na prste: „Pridejo, še pred nočjo pridejo, hahaha...“

Po cesti se je zaprašilo troje avtomobilov; vsi trije so bili natlačeni oficirskih kap.

„Beže, kako beže!“

V taborišču je šumelo. Nihče ni več občutil straž in bajonetov. Lezli so k pekarni in jo obdali od vseh strani; stala je sredi njih belo namazana in okajena. Skozi okna so pogledovale debele rdeče glave pekov, ki so se s plašnimi očmi branili: „Nič ni, nič ni! Že mesec dni ne pečemo...“

Pritisnili so na vrata in razbijali: „Odprite, pokažite!“

„Saj ni nič, saj ni niti koščka... Imejte pamet!“

„Od česa se pa vi redite? Odprite!“

„Ne odpremo, kar razbijte!“

Vrata so omahnila; baraka se jih je napolnila. Peki so se spogledavali in v njihovem nemem jeziku je prežal strah. Vse so prebrskali, našli niso ničesar.

„Vse so požrli prasci! Kako so pridni... To noč vas bomo ocvrli.“
Peki so molčali in jih nerodno gledali.

„Da, da; le glejte nas, le!“

„Kaj hudiča mislite; saj smo za vas pekli!“ je v mah bruhalo iz pekov. „Sedaj nam pa grozite...“

„Kar tiho!“ so jim porinili pesti pod nos... Mislite, da ne vemo, kako ste pekli, golobčki. Koliko vlačug ste napasli z našim kruhom?“

„Kdaj in kje? Kar povejte!“

„Kdaj in kje! — Za zvečer se pripravite!“

Peki so gledali v tla in grizli ustnice.

„Komandant, komandant!“ se je uplašila tolpa in zbežala iz barake. Pekom je padlo breme s pleč. —

Krog vodovoda so se gnetli, prerivali, kričali in suvali. Voda je curela prav po niti in prestajala. V njih je gorelo; tresli so se za vsak požirek in ga niso privoščili nikomur.

Pil je iz korca, ki ga je krčevito stiskal v dlaneh; pet ga je bilo obdalo in prosilo: „Vsaj požirek, vsaj dve kaplji.“ Oni je molčal in pil trepetaje. „Vsaj požirek, no, no, vsaj požirek! — Pa požri vse!“ je udaril s pestjo po korcu, da je voda planila onemu v obraz. Spoprijela sta se in se obdelavala s pestmi.

Krog vodovoda se je razplamteval trušč in krik.

Jaz sem bil prej kakor ti! Kam se rineš?!”

„Prej, prej! Kdo je danes prej?“ ga je odrinil.

„Na, hudič!“ ga je udaril s korcem po glavi.

Spopadla sta se in se zagrizla.

Prihitela je straža z gorjačo: „Vsi v vrsto, če ne, ustavim vodo!“

Niso se zmenili.

„Ali boste šli v vrsto!“ Gorjača je zviška udrihala po hrbtih.

„Zakaj pa mene? Že celo uro stojim tukaj.“

„V vrsto po dva in dva, sem rekel. Proč od pipe!“

„Po dva in dva!“ so kričali v prvi vrsti — bilo jih je deset.

„Po dva in dva!“ je kričalo vse vprek.

Stražniku je omahnila roka od utrujenosti; težko je dihal in držal za pipo: „Pa nič, le čakajte, oo, kar čakajte!“

Od zadaj je pritisnil naval in pognal prve vrste k pipi. Prerivali so se in odrivali, dokler niso zlomili pipe. Z burnim smehom so se razšli; bili so ozdravljeni. —

Zgrudil se je sredi ulice. Na zemljo razpet je razcapan in razgaljen obračal glavo na desno in levo in hropel zaprtih oči. Njegove razprte dlani so žuljave in razpokane pričale njegovo zgodovino; njegov posinjeli upadli obraz je bila ena sama kletev, podrgetavajoče telo in dvigajoče se grudi s štrlečimi rebri in upadli drob njegov očenaš. —

„Ti, ti, kod si hodil?“ mu je z burnim smehom padel krog vratu in si ga pritiskal na grudi. Črn obraz se mu je svetlikal v trepetajoči luči in z dolgimi črnimi rokami mu je stiskal prsni koš.

„Beži, pusti! Črn si, da me kar zebe; glej, da me ne umažeš,“ se ga je branil, umikal obraz in ga z začudenimi očmi gledal in smejočim se obrazom pozdravljajal. „Glej, da me ne umažeš!“

„Ha-ha-ha,“ so se mu iskriale oči in mu je podrgetavala črna razjedena koža na obrazu. „Haha, kod si hodil, kje si bil? ga je prižemal k sebi in ga dvigal od tal.

„Pusti me, da me ne zadušiš, ti črni hudič!“ se mu je smejal in se ga branil. „Črn si, da me kar zebe.“

„Nič, nič, haha...“ ga je izpustil in se odmaknil.

„Kako to, da si še živ in te niso zadavili, ker si tako črn?“

„Nič nič, haha...“ Vse dobro, vse dobro...“ se je penil v razigranem smehu in mahal z rokami.

Beli je odstopil za korak, prekrizal roke na hrbtu, izbočil grudi in gledal črnca v obraz. Težko premišljeva je rekel:

„Čudno, čudno... Črn kakor hudič in še tako smešen! Cisto nič naš človek in vendar je človek kakor sem jaz; duša je v njem.“

Črni je gledal na njegove ustne napol odprtih ust in z naivnimi premišljujočimi očmi; ni ga razumel. —

Padali so krog mlakuže na trebuhe in srkali smrdečo žabnico. Vstajali so mukoma, pljuvali in se stresali gnusnih občutkov. Zajemali so žabnico s korci, jo cedili na cunjah, pili in pljuvali. Vsi so imeli vročične oči. —

„Kruh, kruh...“ se je utrgal krik. „Kruh, kruh!“ so planili in zdirjali za krikom. Vse je drvelo z odprtimi ustmi in širokorazprtimi očmi. „Kje, kje?“ so se ustavljali težko dihajoči in iskali z očmi; v prvih vrstah so bušili v krohot: „Saj ni nič! Kdo se je zmisli!“ „Da, kdo se je zmisli! Na ognju bi pekel takega hudiča!“ „S pestjo bi mu razbil čeljusti!“ —

Preko taborišča so sikale krogle. Sklanjali so glave in iskali za vetja. Po planjavi so bežali razpršeni oddelki. V boju ni bilo več enotnosti; mestoma je prestajal in se mestoma razvnel.

„Konec, konec je!“ je završalo po barakah. „Pazi, skloni se, da te ne ubije!“ „Ah, čemu! Sedaj ne bo ubilo!“

„Beži, skloni se, skrij se!“ so mu klicali iz barake in ga vabili k sebi.

„Nikamor se več ne skrijem; saj tako pridejo...“

Sredi taborišča je zadivjal orkester, ujetniški orkester.

„Muzika; naši igrajo!“ so planili iz barak in se kriče pridružili muzikantom. Vse se je smejalo, križem kričalo in drvelo z muziko. Straže so izginile. Verige so počile, vse se je razmahnilo.

„Svoboda, svoboda!“

GUSTAV STRNIŠA:

DAMA.

Š. K.

Pogled njen: demon je zanetil kres
ognjenega vesoljstva v tihi mrak, —
bog spuščal strele svetle iz nebes —
v trepetu ljubil ust sem žarkih mak. —

Objem: odprla zemlja je skrivnost,
iz žil ognjenih plal življenja val —
začutil sem njegovo globokost
in v sili sem stvarjenja trepetal —

Nasmeh njen: Lahno se je gibal svod
in tresel zemlje se svetel tečaj —
zakrvavelo solnce je — zahod
spojil se v jutra zlatega sijaj —

A njen poljub: presekal kerubim
neba je zastor, tiho zaihtel,
v zavisti ž njim zaplakal serafim, —
v grmenju satan divje je zaklel —

*Ni več tako nejasno;
a solnce se ni - solnce!*

Dr. AVGUST ŽIGON:

KORYTKOVA POGODBA Z BLAZNIKOM IZ LETA 1838. (Prispevek k Prešernovi literarni zapuščini.)

(Dalje.)

Tako smo se približali iskanemu odgovoru našega vprašanja: odkod in kedaj! Vendar pa naj tu prej skončam tisto „sovražno“ epizodo med Cimpermanom in Levcem iz l. 1883. še s kratkimi, a značilnimi vnanjimi dogodki, ki so bili na Cimpermanovi strani posledica njena.

Vsled spora z Levcem je imel Cimperman koncem meseca maja 1883. vse tiste tri „literarne svetinje“ spet na razpolago: Bleiweisova pisma, pismo Korytkovo Blazniku in pa Vrazovo drju. Crobathu. In šel je zdaj, sprt z Levcem, krošnjarij s tem blagom k „Novicam“ in h „Kresu“.

Že dné 30. V. 1883. odgovarja dr. Poklukar:

Dragi gospod Cimperman!

Lepa hvala za zanimivo zbirko Bleiweisovih pisem. Ako ne [v]¹ prihodnem gotovo začnem jih objavljati v drugem listu Novic. —

Želel bi samo, da se večkrat oglasite.

Priložim Vam malo nagradico želeč da bi mogel dajati Vam po več.

Vaš

Dr. Poklukar.

In izšlo je 12 odlomkov iz pisem Bleiweisovih, pisanih Cimpermanu, res l. 1883. v „Novicah“, v listih 23.—26., od 6. do 27. junija „V spomin dr. Jan. viteza Bleiweisa-Trsteniškega“.

Že dné 13. VI., komaj 14 dni torej po sporu z Levcem, pa piše tudi že dr. Sket, urednik „Kresa“, Cimpermanu iz Celovca:

Blagorodni gospod!

Prepis Vrazovega pisma sem prejel. Upam, da ga bodo Vrazovi častilci radi brali, ali kaj posebnega ni v njem. Zatorej Vam tu v imenu Vrazovih častilcev za priobčenje posebno hvalo izrekam! — Ako imá Korytkovo pismo kaj važnega v sebi, ustregli bi sevéda z

¹ Ta predlog je izpuščen v rokopisu.

5.

Vnanja zgodovina zbornika, ki mu pravimo „literarna zapuščina Prešernova“, današnjega MS 392 licejske knjižnice v Ljubljani, je bila torej ta:

8. II. 1849.: Prešeren †. Dagarin v Kranju ima zapuščino; ali že ob smrti, ali šele po smrti, — ne vemo.
7. III. 1849.: jo ima že Bleiweis v Ljubljani. (Prva objava v Novicah.)
17. IX. 1849.: Malavašič objavi iz nje Parisino 1.—3. (Pravi Slovenec 1849.)
- Aprila 1866.: Albin Arko preskrbi iz nje Levstiku prepise treh pesmi.
- Leta 1875.: Bleiweis jo objavi v LSM za leto 1875.
- Januarja 1876.: Dr. Pogazhnik jo reklamira od Bleiweisa za pravno lastnico Ernestino Jelovšek.
1. VI. 1876.: Bleiweis jo s posebnim pismom odpošlje drju. Pogazhniku na Dunaj.
- Med 6. XI. 1876. & 10. III. 1877.: Ernestina jo z Dunaja pošlje drju. Razlagu v Brežice; toda ne vse. Auerspergova pisma so manjkala.
7. VIII. 1877.: dr. Razlag jo vrne Ernestini v Ljubljano.
8. VIII. 1877.: Ernestina jo izroči Fr. Levstiku.
4. XII. 1887.: Emil Gutmann in dr. Josip Starè jo izročita Fr. Levcu iz Levstikove zapuščine, z opombo, da manjkajo tri številke: 1, 5, 22. (Fr. Levstik † 16. XI. 1887.)
21. VII. 1888.: Fr. Levce poroča Ernestini, da je zapuščino kupil Bamberg za 200 fl. Zbornik ostane še nadalje v posesti Levčevi.
13. II. 1896.: Fr. Levce jo pošlje prof. L. Pintarju v Novo mesto.
16. VII. 1898.: Skriptor L. Pintar jo prinese spet v Ljubljano, v licejko.
- Leta 1905.: Bamberg jo podari L. Pintarju za licejsko knjižnico [MS 392], z Levstikovim „Gradivom za Prešerna“ vred [MS 393].

In med temi dogodki se nam nekega lepega dne, dne 20. III. 1882., pojavi v rokah Cimpermanovih:

- a) „Korytkovo pismo Blazniku“,
b) „Prešernove varijante znane Auerspergove pesmi“,

dva rokopisa torej, ki nam jih je naštel Bleiweis l. 1875. med zapuščino Prešernovo, — kakor priča naslednji tabelarni pregled tiste Bleiweisove objave v Letopisu Slovenske Matice, ki sem mu radi razvidnosti dodal in vpletel v kursivu hkrati one rokopisne kose, ki jih Bleiweis ni omenil, a so pa še dandanes v zborniku:³

³ Pomen kratic in drugih znakov v tem pregledu: † pomeni, da dotičnega kosa, ki ga l. 1875. Bleiweis še navaja, dandanes ni več v zborniku literarne zapuščine Prešernove. — Znak /&./.: pomeni, da je dotična, za tem znakom, navedena pesem Prešernova še dandanes na obratni strani dotičnega lista ./.. v zborniku. Ali je dotična pesem v dandanašnjem plavem štetju signirana s posebno številko ali ne, je razvidno iz signaturne lestvice ob desni; fakt je namreč, da ta signatura ni dosledna, ampak da včasih šteje le list, včasih pa vsako posamno pesem zase, kakor stoji po ena na prvi, a druga na obratni strani, vsled česar ima včasih dotični poedini list (odn. rokopisni kos) le po eno, včasih pa po dve številki: po eno na sprednji, drugo na obratni strani tistega lista. Označil sem tak slučaj

I. vrsta: slovenske pesmi.

A. Z bohorčico pisane:

1. Pefem od sidanja zerkve na Shmarni gori. †
2. Hzhere fvet.
3. Judovko deklè.
4. Sdravíza ob novíni léta 1844.
5. Tri shelje. (Benečanska trojka.) †
6. Parisina.

B. Z gajico pisane:

1. Zabavljívi napísi.
2. Zapušèna. [*& ./.: Pevcu.*] P
3. Matiju Čopu. *& odlomek.*
4. Smoletu. †
5. Prošnja. P
6. Vso srèčo ti želím. P
7. Pevcu. †
8. Tempora mutantur.
9. Božje in hudičeve híše („po grški meri“). Obj. †
- Zdravica. (Le obe zadnji dve strofi.) P
- | *Soneti.* Blo Mojzesu je nekda j naročeno —
- Očí so le per nji v deklét ble sredi —
- Kadar obupa učenost zdravnika —
- | *Sonet.* Je od vesel'ga časa téklo leto —

II. vrsta: nemške pesmi.

1. Sonett: An böser Wunde leidend muß entsenden
2. Wohl gross war, Toggenburg! P [196]
- | *& ./.: Aufthun wird sich, wenn das Gericht vollendet* P [197]
3. Sonett: Verflucht sei das Erfahren, das Erkennen P
- | *& ./.: Die Resignazion. Aus dem Polnischen des Ad. Mickiewicz* P
4. Die Resignazion, aus dem Polnischen des Ad. Mickiewicz †
5. Sonett: Zum Abschiede von d. w. H. Anton Tschopp
6. Sonett: Des Sängers Klage. (3tes Sonett.) Obj.
- | *Nagrobni napis Korytku: Der Mensch muß untergehen*

Plavo štetje:

Plavo štetje:	Rdeče štetje
—	
2	L
3	L
4 a, 4 b.	L
—	
5, 6, 7.	
8	
9./10	L
11 a, 11 b.	L
—	
13	
12	L
—	
14	L
—	
15	L
—	
16	L 27
—	
17	L
—	
18	L
19	L
—	
20	L
—	
21	L
—	
23	L
24	L
25	L

v signaturni lestvi takó, kakor n. pr. pod: 9./10, kar pomeni: na prvi strani ena pesem, šteta z 9, na obratni druga, šteta kot kos štev. 10. — P pomeni, da je dotični rokopis ostanek iz cenzurnih dveh rokopisov „Poeziji“, nastal ob nastajanju tega rokopisa, a Prešeren ga je izločil zaradi tega ali onega defekta. Če imajo dotični listi paginacijo ali kako drugo štetje, sem to dodal v oglatih oklepajih. — „Obj.“ = objavil Bleiweis 1875., „Obj. d.“ pa, da ga je objavil le deloma: le odlomek iz njega. — Signaturna lestvica obseza plavo (kesnejše), številke izven nje ob desnem robu pa rdeče (prvotnejše) štetje kosov, v kolikor se je ohranilo. V tem rdečem štetju naglaša N, da dotični kos nima nikake rdeče signature. R pa znači: „Radirano“, ter pomeni, da je tam številka izradirana do nečitljivosti. — L pomeni, da omenja dotični rokopis Levstik v svojem „Gradivu za Prešerna“.

III. vrsta: različna pisma.

A. Nekateri pesmi družil:

1. Die Einbildung. Brez podpisa.	†	—	
2. Hymne. Pour le premier de l'an cinquieme...		27	26
3. Korytko Emil, Spiew patriotów polskich		28	
" " Salamandra		29	
" " Piękne, Lublano, twe okolice...		30	L
4. Kastelic Miha, Sonet (slovenski)	†	—	
" " Sonet (slovenski)	†	—	
" " „Za vezilo dr. Francetu Prešernu 3. grud- na 1845.“ Obj.	†	—	
5. Prešeren, Dem Andenken des Mathias Zhóp. (S tujo roko prepisana, s Prešernovo popravljen.) P 188—191		26	L

B. Dopisi:

1. Auersperg Anton (A. Grün) „tri“:			
a) eden iz l. 1838., 23./VII.		31	18
b) drugi iz l. 1844., 15./XII.		32	20
c) tretji iz l. 1845., 8./XII. Obj.		33	19
2. Laschan Anton, iz Novega mesta: 19. III. 1836.		34	1
3. Arko Jernej, iz Vodice: 13. VIII. 1838.		35	32
4. Dr. Kočevar, iz Podčetrtka: 5. 10. 1839. Obj.		36	28
5. Dr. Zhefnik, brez dneva in kraja.		37	15
6. Melzer Carl, iz Celovca: 14. III. 1847.		38	33
7. Levitschnigg Jernej: Innerteichen 25. Okt. 1840. Obj.		41	2
8. Matija Zhóp: Laibach, 20. März 1832.		39	N
9. Johann Zhop: Wien 15. May 1839.		40	17
10. Fr. L. Čelakowský, „tri“: a) Prag 24. XII. 1832. Obj.		42	35
b) Prag 3. VIII. 1840. Obj.		43	23
c) Prag 15. I. 1841.		44	24
11. Stanko Vraz, „1—5“: a) Gratz am 2. April 1837. Obj. d.		45	8
— Gratz am 10. Juni 1837. !		46	9
b) Gratz am 19. 9ber 1837. Obj. d.		47	16
c) Graz am 1. August 1838. Obj.		48	10
d) W. Landsberg 7. 7ber 1840. Obj.		50	11
e) Bistrica 15. 10ber 1840. Obj.		49	13
— Mich. Kafteluz: Laibach 19. VIII. 1848. !		51	31
— „Dve pismi“: 1. Dr. Ljudevit Gaj Korytku, Agram d. 4. XII. 1838. Obj.		54	29
2. Emil Korytko Blasniku, 15. XII. 1838. †		—	N
— Dr. Janez Bleiweis („dvoje“): a) V Ljubljani 10. VI. 1845. Obj. !!		52	R
b) V Ljubljani 18. VI. 1845. Obj. !!		53	3
— Stanko Vraz Smoletu: Bistritz am 3. 10ber 1840. !		55	12
— Laschan, „An Freund Dr. Prejhérn.“ 13./8. 1835. !		56	N
— Kastelčev prepis verzov 582—616: Palingenius, Zodia- cus vitae. !		57	N

Iz tega sledí, da ni torej Cimperman dobil „Korytkove pogodbe z Blaznikom“ pred l. 1875., ker jo je imel tedaj še Bleiweis. Prejeti jo je moral šele po 1875. letu, in sicer pred dném 20. III. 1882., — t. j.: po Bleiweisovi objavi in pred tisto ponudbo Levcu v pismu svojem z gorenjim dnevom.

A vemo, da je Bleiweis hranil zapuščino Prešernovo ter ž njo vred „Korytkovo pogodbo“ do 1. VI. 1876., ker je šele tega dne odposlal drju. Pogazhniku na Dunaj zahtevano Ernestinino lastnino. Šele meseca junija 1876. je potemtakem prišla po posredovanju drja. Pogazhnikova zapuščina Prešernova v roké Ernestini, — in sicer ne v Ljubljani, kjer je bival Cimperman, ampak daleč tam na Dunaju. Toda, mar li že takrat — brez tistega „pisma Korytkovega Blazniku“ z dné 15. XII. 1838.?

Ernestina ni s Cimpermanom takrat imela še nikakih zvez. Sama namreč piše dné 27. IV. 1884.: „Mein verehrter Freund! Es war heute vor fünf Jahren, auch ein Sonntag wie heute, es regnete sogar so, wie es heute regnet, als ich auf Zureden meines Onkels⁴ es endlich wagte, Sie zu besuchen. Ich sagte, daß ich es wagte, denn schon früher war es mein Wunsch Sie zu besuchen, mit Ihnen verkehren zu können, doch dachte ich mir, Sie könnten es als Anmaßung auslegen. Ich gehöre nicht zu jenen, die bekannte Persönlichkeit besuchen, um die eigene Neugier zu befriedigen.“ Dné 27. IV. 1879. potemtakem, neke deževne nedelje, ga je torej obiskala sama in se také seznanila ž njim. „Also kam ich zu Ihnen und wir haben uns gefunden, erkannt und auch schon erprobt!“ Bila mu je pomočnica in tolažnica, skrbna in dobrosrčna prijateljica poslej do smrti njegove.

Prešernova zapuščina pa je bila medtem od 1. VI. 1876. do gorenjega dné 27. IV. 1879. šla iz njenih rok začasno v posest in shrambo drju. Razlagu, ki jej jo je vrnil 7. avgusta 1877.

In že 8. avgusta 1877. jo je izročila Ernestina pa v Ljubljani skriptorju Fr. Levstiku, ki jo je potem tiščal do svoje smrti, dokler je ni šele — kakor je razvideti iz zgorenjega pregleda — prejel iz ostaline Levstikove zanjo šele Fr. Levec dné 4. XII. 1887., po dobrih torej desetih letih, odkar jo je bila zadnjič videla.

Potemtakem zapuščina Prešernova že davno ni bila več v rokah Ernestininih, ampak že mačodane dve leti, ker od 8. VIII. 1877., stalno nadalje v trdni Levstikovi pesti, — ko se je Ernestina 27. IV. 1879. seznanila s Cimpermanom. Ali naj priča to, da ni torej gorenjih dveh

⁴ Bil je to stavec Martin Jelovšek, znani osebni prijatelj Levstikov.

rokopisov, namreč „Korytkovega pisma Blazniku“ in pa „Prešernove varijante znane Auerspergove pesni“, ki o obeh priča Bleiweis, da sta l. 1875. bila še v zapuščini, dala Cimpermanu — Ernestina? Ali mu jih je Levstik, prejemši jih od Ernestine? Ali pa celó sam Bleiweis, ki ni bil morda teh dveh kosov vrnil in poslal l. 1876. Ernestini na Dunaj?

Nič takega! O Bleiweisu ni misliti, da ni l. 1876. vestno vrnil na Dunaj vsaj vsega, kar je bil leto poprej v svoji objavi izpričal, da je v zapuščini Prešernovi, — če pomislimo, da mu je z Dunaja grozil advokat s tožbo! In Levstik sam pa ni več rad izpustil iz roke, kar je odkod prejel takih „svetinj“. Posebej pa ni misliti, da bi bil dal Cimpermanu Levstik za objavo na razpolago Prešernov original prevoda Grünove „Venetianer Trias“, kc je bil ravno Levstik l. 1866. v Wagnerjevi izdaji objavil ta prevod Prešernov znatno popravljen, ker češ da je v izvirniku občutno nedovršen ter Prešernu nekam vse premalo „v čast“! In vrh tega imamo zoper táko domnevo pa še ugovor v dan današnjem plavem štetju (2—57) posamnih rokopisnih kosov zapuščine Prešernove.

Dozdevna zágata ima drugje svoja vratca. Ernestina je ljubila „spomine“, — in ni nikoli nikomur dala iz rok vse zapuščine svojega očeta.

Že drju. Razlagu ne, ki poroča v svojem pismu z dné 10. III. 1877. Ernestini, da ni v poslani mu zapuščini Prešernovi našel Auerspergovih pisem, ki se je zanje posebno zanimal. „Möglich, daß Ihnen von Laibach nicht Alles eingesendet wurde,“ ugiba tam dr. Razlag. Toda, dandanes so dotična tri pisma v zborniku, kakor jih je l. 1875. našel Bleiweis; in prejel jih je tudi že Levstik l. 1877., kar priča plava njih signatura: štev. 31, 32, 33. Iz tega sledí, da jih je bila l. 1876. Ernestina sicer iz Ljubljane prejela, a jih le ne odposlala drju. Razlagu, pridržavši si jih sama na Dunaju, — če jih ni morda bila takrat začasno posodila kam drugam ter mu jih izročila zató šele kesneje.

In prav kakor drju. Razlagu ne, ni tudi l. 1877. Ernestina dala ni Levstiku zbirke, kakor jo je bila prejela od Bleiweisa. Predvsem mu ni mogla, kakor že drju. Razlagu ne, izročiti enega, namreč prvega rokopisa v zbirki, ki ga je bil Bleiweis l. 1875. v svoji objavi navedel na prvem mestu: „Pefem od sidanja zerkve na Shmarni gori“. Pripovedovala mi je l. 1904. na svojem stanovanju sama, da je ta lastnoročni rokopis Prešernov, kot prvega v zbirki, bila podarila drju. Pogazhniku l. 1876. na Dunaju v zahvalo, ker jej je bil povsem brezplačno iztirjal

zapuščino od Bleiweisa.⁵ In takó je torej že tudi drju. Razlagu bila morala poslati zapuščino Prešernovo brez tega rokopisa, ki ga tudi Levstik ni videl in ga še dandanes ni v zborniku. Vendar pa se nam ta kos ni izgubil, ampak srečno ohranil v varni lasti g. prof. msgra. T. Zupana na Okroglem pri Kranju.⁶ In kakor priča ohranjeno pismo doktorja Pogazhnika samega, je g. msgr. prejel res naravnost od njega ta rokopis dné 22. XI. 1877. s pripombo: „Die Provenienz desselben kennst Du ohnehin. Das Manuscript wurde mir nemlich als Vertreter der Prešern'schen Erbin, Ernestine Jelovšek, über meine Aufforderung nebst andern Documenten von Dor. Joh. Bleiweifs, eingesendet...“⁷ Levstik sam pa je poznal ta Prešernov izvornik le iz pomanjkljivega prepisa, ki mu ga je bil l. 1866., nekako meseca aprila, oskrbel pri Bleiweisu naskrivoma za Wagnerjevo izdajo Albin Arko, a izpustil pri tem iz pesmi Prešernov verz: „Skerbi te kani boh djal blagó“, kar je povzročilo osodno pomoto, ki se neizboljšana še do dandanes plazi po vseh izdajah Prešernovih.⁸ Želeti bi bilo v imenu Prešernovem le, da nam g. msgr. T. Zupan poslej kedaj blagolotno nakloni izvornik Prešernov spet v zbornik Prešernove zapuščine, v varne shrambe naše licejske knjižnice, sebi v novo veliko zaslugo, nam pa in našim vnukom v prid in hvaležno zadoščenje.

Toda Levstiku pa ni Ernestina izročila l. 1877. tudi še marsikaj družega iz Prešernove zapuščine. Najprej ne soneta o Kopitarju „Sängers Klage (3tes Sonett)“, ki mu ga je poslala šele kesneje iz Maribora, kakor priča naslednje pismo njeno iz ostaline Levstikove:

Hochgeehrter Herr!

Marburg, 10/11 1877

Anliegend übersende ich Ihnen noch ein Sonett, das zwar Dr Bleiweis schon im „Letopis“ der „Matica“ veröffentlicht hatte; könnte es nicht ins slovenische übersendet werden? Es charakterisirt in scharfer, geistreicher Weise, mit welchen Hindernissen der Schriftsteller zu Prešern's Zeiten zu kämpfen hatte. Obwol scheinbar gegen die Person „Kopitar“ gerichtet, beleuchtet es doch nur das System.

Mit achtungsvollen Grüßen

Ernestine Jelovšek.

Važno pismo, ker tu edina opora do spoznanja — dandanes že zeló zabrisanih dogodkov!

(Konec prihodnjíč.)

⁵ V „Slovanu“ 1915. (str. 352) sem bil pomotoma zapisal: dr. Razlagu, namesto dr. Pogazhniku.

⁶ Prim. Grafenauerjevo objavo v Času 1910., str. 219; in ponatis: Iz Kastelčeve zapuščine. V Lj. 1911. Str. 40: „Romanza od Stermiga-grad“.

⁷ Prim.: Slovan 1916., str. 234.

⁸ Slovan 1915., str. 346, 352.

G. F.:

SPOMIN NA KETTEJA IN MURNA.

Zjutraj sem pregledaval stare knjige in papirje. Pri tem opravilu mi pride v roke star Horac, in na strani 31., kjer se nahaja oda „Nunc est bibendum“, je ob strani s svinčnikom in s Kettejevo roko napisana sledeča igračka:

„Čemern grem iz mesta,
da v vinski se hram umaknem
in suho si grlo oplaknem,
v novine nos utaknem.

Prismeje se šumna družba,
ej, pač se nabrenkala cvička,
debela mamica čička
smehljaje se radi dobička.

In glej ga mi polička!
Smehlja se na moji levici,
na desni smeh kroži na lici
natararici v govoric.“

Ta častitljivi Q. Horatius Flaccus, tiskan leta MDCCCLVI., je bil Kettejev in meni ga je v starih mladih časih dala Polonca, tista gospodinja, pri kateri je Kette umrl v stari cukrarni. Pesmico pa je zapisal osmošolec Kette gotovo kakega soparnega popoldneva v zatohli sobi stare novomeške gimnazije, ko je profesor razlagal umetnost sapfičnih in asklepijadejskih kitic.

Nadalje sem naletel na list papirja, na katerega je prijatelj Murn Aleksandrov pred tolikimi in tolikimi leti pred mojimi očmi, kakor se še dobro spominjam, v majhni sobici stare cukrarne napisal naslednjo pesem, doslej še neobjavljeno:

Tako stoji tam v bridkosti
zdaj pri kapeli in zdaj ob mosti
ubogi Mursa.

Tam na solnci stoji, prosi v dežju ljudi
kot pozabljena zadnja stvar
za majhni, še manjši dar.

Ah, ve srca, usmiljenju tuja,
ni levit mu več upa ne vzbuja...
ubogi Mursa!

Po cesti, glej, voz pridrči,
pred bleskom zastrè si oči
ob mostu Mursa.

„Kdo vlije mi v dušo moči?
Kdo z mano svoj plašč razdeli
kakor Kristus?“

„Kdo s pogledom priveže me nase
za radost, ki z besedo ne da se,
radost milosrčja?“

Ah, angelji v nebu pojó,
če prosjaku mogotci dajo —
Aleluja!

— Da, to je bilo že zdavnaj. In v sobo k nama se je slišalo petje deklet in nabijanje kopit, midva pa sva sedela ob dolgi smrekovi mizi, kakor so po vojašnicah, zatopljena v svoja literarna dela. Kje so tisti časi, kje tista dekleta, in kje je prijatelj Murn!

MIRAN JARC:

V MRAKU OB AKORDIH KLAVIRJA.

Še, še nalivaj melodij skeleče
mi vino v ždeče duše čašo prazno!
Prapokrajin molčanje neizrazno
pretoči v zvočij valovanje hladeče.

Zastri mi okna srca s svilenino
vonjivih akordov, da me ne premoti
spet oni večni potnik k daljni poti...
Se, še mi v dušo godbe vroče vino!

Ni za razumeti!

24/2920

IVAN ZOREC:

FRANCKA.

Gospodar je bil bogat, samogolten kmet, takole okoli petdesetih. Stiskav in lakomen je bil kakor pač vsak kmet. Pa zagoveden, močan in trščat dedec, da sem se dolgo čudil, kaj si more pomagati s sirotno in suhotno ženo; saj je je bilo vse skupaj komaj za dobro njegovo pest. Ampak pridna in varčna je reva bila kakor tiste strupenice, ki jim je gospodar tako rad stregel. Ženica pa menda ni bila prav trdnega zdravja. Njej pa vendar ni stregel tako. Dà, trd je bil, — da bi ga vrag!

O, tisti gospodar je bil tič, da malo takih. Marsikaj sem slišal o njem, dosti sem sam videl. Kakšen je šele moral biti, ko je bil mlad! Kako si je znal pomagati, da je imel zmerom vsega dosti, veselja in zabave pa, kolikor je hotel! —

Nekoč je šel v hosto po drva. Sedel je spredaj na prečici in se ni dosti brigal za konja. Dobrovoljno si je žvižgljal in veselo gledal po njivah in lazih. Solnce je palilo in peklo, da se je čutilo še skozi goste veje velikih bukev.

Na svetli in veliki jasi je mulila plevel iz korenja komaj osemnajstletna dekla.

„Francka“, je zavpil gospodar, „stopi za menoj, da boš muhe branila, ko bom rklje nakladal.“

Dekle je vstalo, malo premislilo in zapičilo palico v zemljo; po obrazu se ji je razlila komaj vidna rdečica. Gredoč si je odpenjalo pripeto krilo in skočno sedlo na soro.

Gospodar jo je še enkrat pogledal čez ramo in je rekel: Hi-hot! Nič drugega.

Voz je počasi odskakoval čez debele korenine, ki so prepregale kolovoznici. Prijeten hlad je sveže dihal v gozdnem polmraku. Možu je bilo pa vendarle vroče. Odpel si je srajco, da so se zakosmatile široke prsi, in pokazale debele žile na močnem vratu. In tak hrust je imel tako slabotno ženico! Kar gorelo je iz njega. Klobuk si je pomaknil na tilnik, glava mu je silila na prsi. Težko je dihal in na kratko, a žile so se mu debelile, kakor bi težko nosil ali hudo trpel.

Francka je sedela postrani, da ji je mečasta noga po pasje zvonila izpod rdečkastega krila, z eno roko se je držala zakrivljene ročice, oblo napeto oprsje se ji je skokoma potresalo z odskakanjem voza. Pa to je menda ni motilo prav nič. Zamišljeno je gledala nemirnega ščinkavca, ki se je glasno ujedal in plašil od veje do veje. Cel zbor se je oglašal v gostih bukvah in se mu na ves glas čudil. Še kosorepa veriverica v hrastovem vrhu je plaho izpustila želod in se je s smelimi poleti previdno zgubila v daljnih vršičkih. Drugače je bilo pa vse tiho in mirno.

Ob potu na posekovju so ležala okleščena debla. Kjer je stala stara, je že začela kipeti iz mastne črne zemlje mlada hosta. Vmes je divjala gosta praprotina, kakor bi hotela zamoriti mladi zarod posekane hoste. Ob prisojnih skalah so rdele sočne jagode, med njimi se je morda skrival zviti gad.

Gospodar se je oziral sem, se je oziral tja kakor bi preudarjal, kako bi najlažje nalagal precejšnja debla, ali kakor bi pasel svoje srce na lepi hosti, ki je pokojno temnela okoli posekovja... Pa res ni lepšega, kakor je bukova hosta, če je lepo gojena. In moj gospodar je to znal. Hosta je namreč bila kakor opleta njiva. Nikjer ni bilo dušče se gošče, nikjer davečega bršljina ali nalomljenih vej; povsod neki red in sled skrbnih in previdnih rok. Gabri, grčavi in nerodni, kolikor jih je bilo, so bili lepo obsekani in so rastle visoko, ne široko. Kjer je samevala smreka, je bila vitka, gladka do vršička in visoka kakor mlaj. Tudi breze so bile velike in vse bele. Ampak bukve so bile posebna lepota. Visoke, ravne, močne in gladke so se košatile kakor dekleta ob nedeljah pred cerkvijo. In kakor tam fant ljubeče gleda razkošatena dekleta, tako, se je zdelo, je sijajočih oči gledal gospodar vso to hostno veličast, dokler niso njegove ostre oči mehko in veselo pobožale sočno Francko.

„Ali bova kaj počivala?“ pravi mož in se komaj vidno namuzne deklini, ki si je trdo odčehovala kosmato vejo, da bi otepala muhe.

„Saj nisem trudna“, se je branila. „Kar naloživa, pa je!“

„Ti nisi trudna, jaz pa sem. Glej, kako se potim!“

Razumevajoče se je nasmehnila, ko je stopil prav blizu nje, ji vzel vejo in jo zapičil konju za komat.

„Zdaj pa sedi tja le na mah“, se je dedec smehljal in se delal, kakor bi bila prišla samo zato semkaj.

Kar zardela je. Poreden smehlaj ji je švignil iz sinjih oči. Nehote se je ozrla in se takoj spet ujela z gospodarjevimi očmi.

„Saj ni nikogar —!“ je hropeče dejal in jo prijel za roko.

Dekle jo je hotelo odtegniti, ali viharna strast je sklenila njegovo močno pest. Ko se mu je hotela siloma iztrgati, jo je potegnil tesno k sebi in ji položil svojo težko roko okoli vitkega pasu. Nagonski odpor samosvoje samice se je zbudil v njenem razburjenem srcu. Ampak samo za kratek hip; kajti silni človek jo je objel z obema strašnima rokama in jo je nesel na mah, čeprav se je upirala in branila kakor je mislila, da je treba. Sedel je na mehka tla in si jo je položil v naročje. Iz oči mu je udarjal paleč ogenj, ki vanj ni mogla gledati. Z onemogloma ročama si je pokrila zardel obraz in ni prav vedela, ali naj bi ihtela ali se smejala.

Kaj ni to neznansko čudno: — tale mož, ki ni z nikomer prijazen, pa...?

Z eno roko ji je božal mehko lice, kolikor ga niso zakrivale njene rahlo se umikajoče roke, in gladil kodre s čela, z drugo pa ji je spretno odpenjal napeti oprsник, da je sramežljivo zakipela prenežna belina mladostno krepkih nedrij. Ko je začutila drget njegovega telesa in trepetajoče roke, ki so nasilno in zmagoslavno osvajale njene skrite čare, ji je zavrela kri. Skočila je kvišku in je tiščala roke na prsi, iz oči ji je plala blazna groza. On pa je molče segel za njo in jo je položil kraj sebe. Z eno samo kretinjo je zlonil njen odpor. A ko je začutila na ustnih in na razgaljenih prsih njegove bodeče ustnice, je postala moč njene volje tako nezavedna in slaba, da ji je upadla še prej, predno ji je mogla zbuditi še zadnji odpor. Po vsem telesu jo je oblivala prečudna in prijetna toplina. Mežé in onemoglo je vrgla roke od sebe in je vdano zatrepetala...

V rdečem zvoniku za tiho in lepo hosto je ura udarila štiri. Njen brneči odmev se je lovil s šepetom zelenih bukev. Konj je hrzal in nemirno bil in kopal črno zemljo. —

Francka se je svojemu gospodarju tako prikupila, da brez nje skoraj živeti ni več mogel. Kjerkoli in kadarkoli je le utegnil, se je opajal na njenih sočnih ustnicah kakor pravi nenasitni brencelj, ki se ne da ne oplasiti ne odgnati. Včasih se je zdelo, da zanemarja vse svoje mnoge opravke, pozablja na vse potrebne obzire in se kar samo opijanja v svojem velikem grehu. Drugače pa je bilo gotovo, da je ta jesenska ljubezen moža čudovito pomlajala in poživljala.

Dekle je imelo svojo zabavo ž njim. Močno ji je bilo všeč, da jo je tako rad imel ugledni in bogati gospodar, ki je bil drugače trd in malobeseden, skoraj z vsakim neprijazen človek. Sicer pa ji ta pregrešna ljubezen ni segala ne v srce ne v njen življenski mir. Vsa reč kot taka se ji je zdela močno nezanimiva, skoraj dolgočasna in bolj

zadeva dobrikajočega se moža kakor pa vzrok, radi katerega bi se bila mogla ali morala kakorkoli posebno vznemirjati. Z nekako grozo in s tiho osupnjenostjo je spoznala, kako tesne in trdne vezi jo vežejo, šele oni dan, ko je silni mož zajčal v nenadni ljubosumnosti.

„Kaj postajaš s Tonetom?“ je drhtel v skrivani jezi.

„Ogovoril me je, pa sva govorila...“

„Z nikomer mi ne govori! Nočem...“

Ali ni to čudno? Postoji s fantom, lepim in mladim, pa je hud gospodar, ki ni ne lep ne mlad, pa se ga vendar boji in ne more ubraniti, čeprav bi včasih hotela... Ne da bi se bila morda česa kar naravnost kesala, ji je bilo po tem pogovoru vendarle težko in tesno, ko je v nemirnih nočeh z žalostjo v srcu hrepeneče poslušala, kako milo in živo pojo fantje na vasi. Ob takih urah, ko je mehko koprnenje snubeče mladosti drhtelo nad tihim selom, in je srebrna mesečina vasujoče sedela na njenem oknu in jo božala s svojimi tajnimi prsti, se je kar naenkrat prikradel neusmiljeni črv in jo je boleče grizel globoko v srce. Ali bi jo tudi grizel, če bi imela prijatelja med onimi, ki zdajle prelivajo svoje hrepenenje v zgovorne pesmi in ki roteče in proseče vzdihujejo z glasnimi vriski, prekipevajoče radosti in mlade sreče polnimi? Kakor bi bila očitna grešnica, nihče ne uka za njeno uho, nihče ne hodi pod njeno pozabljeno okno. O, kako bi tudi, ko pa je gospodar privezal k hiši hudega psa? Kajti sam jo hoče imeti, povedal ji je. In tako ima ljubega, kakor ga ima malokatera, in ga vendar nima! Nima, ker je in mora biti njena zmotna ljubezen tajna, tajna... Le bukve v hosti, skedenj in kozolec in vsa druga skrita gnezda poznajo njen čudni greh. Greh —? Kaj je to greh, res greh? Ali ni greh, pravi greh le dejanje, ki ga storimo v škodo svojega bližnjega, storimo zlobno in hudobno, neusmiljeno? Ali pa, če opustimo, česar ne bi smeli z ozirom na mir in srečo drugih ljudi?... No, in kraja ni greh? Glej, bolehnih in pridnih ženi, ki ti zaupa, si ukradla moža, njeni hiši mir in srečo, nedolžnim otrokom očeta! Kaj je večji greh kakor to, Francka, ki se skrivaš pod odejo in jokaš, ko bi lahko vriskala in pela v pravični ljubezni Tonetovi ali kogarkoli?... Nisem ukradla, je vpilo njeno ubogo srce, nisem ne moža ne očeta! Izgovorila sem si, da mu nočem in ne smem biti napoti ne v hiši ne zunaj hiše! Vsemu je pritrtil in dejal, da sem mu jaz samo mil in dehteč nagelj, ki ga veseli in pomlaja! —

(Konec prihodnjic.)

FRANCE VEBER:

BERGSONOVA TEORIJA SMESNEGA.

(Dalje.)

Da uvidimo napačnost Bergsonovega argumentiranja, nam je treba le na kratko premotriti na eni strani troje njegovih *empiričnih* izhodnih primerov (skočimož, lutka, snežna kepa), na drugi pa njegovo naknadno *deduciranje* (ponavljanje, inverzija, interferenca vrst).

a) Bergsonovi primeri in izkušnja sama.

Skočimož. — Seveda je brez dvoma smešen prizor, ki ga nudita „Skočimož“ in „Gašperček“. Tem slabša pa je Bergsonova *interpretacija*. Krivo in vsej naši izkušnji nasprotujoče je Bergsonovo naziiranje, da imamo v vseh teh prizorih, v kolikor se jim smejemo, pred seboj neko pero, ki se enostavno napne in zopet odneha, torej *goli mehanizem*, kateremu ravno velja vedno večji smeh gledavcev. Vsakdo mi bo priznal, da izgine spričo vseh takih prizorov vsak povod za naš smeh ravno tedaj in v toliko, kadar in v kolikor motrimo te prizore le pod vidikom golih mehaničnih naprav. To razlaga tudi, zakaj se takim prizorom smeje v prvi vrsti prav otroci. Kadar se otrok igra s skočimožem, mu ta ni le „skočimož“, t. j. gola mehanika, temveč — *živo bitje*, ki se v strogem in v nikakem mehničnem smislu besede *bori* proti vsem poskusom otroka, potlačiti ga k tlom. Igrajoč se s skočimožem, polaga ali projicira otrok v dotično mehnično napravo *življenje* v strogem pomenu besede in ta igra mu donša veselje v toliko, v kolikor je ta igra zanj borba življenja z življenjem, osebe z osebo, volje z voljo. Bergson sam priznava, da gre tu za „boj dveh protinosti“, dostavlja pa še, da se mora ena, *čisto mehnična namreč*, umakniti drugi in da utemeljuje ravno gola mehanika tega umikanja naš smeh. Ta Bergsonov dostavek je napačen. *Boj* v strogem pomenu besede se nahaja le tam, kjer se nahaja dvoje ali več *nasprotujočih si stremljenj*, bodisi v okviru lastne duševnosti, oziroma lastnega „jaz“-a — to je „boj“ s samim seboj — bodisi med raznimi „jaz“-i — to je „boj“ osebe z osebo, oseb z osebami: boj in boje nahajamo le v čisto psihični ali življenjski sferi v najožjem pomenu besede, t. j. brez vsake in kakršnekoli „mehanične“ primesi; bistveni znak „boja“ je pri tem ta, da nastopa v tej nemehanični sferi poleg drugih doživljajev (občut-

kov, predstav, misli in čustev) stremljenje proti stremljenju, oziroma, da se pojavijo v tej sferi stremjenja z nasprotnimi cilji. Naj mi ni čisto ne ugovarja, da govorimo vendar nešteto krat o „boju“ človeka z naravnimi silami, n. pr. o boju mornarja z valovi, da celo n. pr. o boju skale z valovi itd., tako da se zdi, da „boja“ ne nahajamo samo v nemehanični duševnosti, temveč tudi med duševnostjo in neduševnostjo, da celo med zgolj mehaničnimi pojavi. Ta ugovor ne velja. Vsakdo uvidi namreč, da gre tu prvič le za metaforično izraževanje pojmov in da velja drugič tudi pod vidikom takega izraževanja le naša zgorajšnja določitev „boja“: tudi pesnik, ki govori o „boju“ človeka z naravnimi silami, oziroma o „boju“ naravne sile z drugo, polaga v te na sebi zgolj mehanične sile — *življenje* sploh in *stremljenje*, nasprotujoče *stremljenju* človeka, oziroma drugih sil, posebe, tudi pesnik (in ž njim vsak človek), ki govori o „boju“ z mehaničnimi silami, oziroma o „boju“ med mehaničnimi silami, *že nima več pred seboj mehaničnih sil, temveč — čisto življenje, boreče se z življenjem*. (Na zunaj se kaže to že v izrazih kakor: valovi *hočejo* požreti mornarja, razrušiti skalo itd.). Vse to pa velja dobesedno tudi v našem slučaju. Otrok se ne „igra“ in ne „bori“ s skočimožem kot zgolj mehanično napravo (kakor je znana n. pr. obrtniku, ki jo je izdelal), temveč z *življenjem*, ki ga (podzavestno) polaga v to napravo, sploh in posebe z z *nasprotnim stremljenjem*, javljajočim se v tem življenju. Isti pojav se le nadaljuje in pogloblja pri „Gašperčku“ in sploh pri vseh nadaljnjih od Bergsona navedenih prizorih. Povsod se takoj pokaže, da nimamo pred seboj dveh protivnosti, izmed katerih bi bila le ena nemehanična, druga pa mehanična, *temveč le zgolj nemehanične protivnosti*, protivnosti v strogem pomenu besede torej, t. j. *stremjenja z nasprotnimi cilji*. Kar nam zbuja pri tem radost smešnosti, ni nikaka mehanika (ki tukaj že v principu odpade), temveč le okoliščina, *da se pri tem izkaže ravno eno stremljenje napram nasprotnemu vedno koi skrajno ali popolnoma brezplodno in neuspešno*. Ponavljanje, ki ga Bergson tolikrat poudarja, pa nam pri vsem tem *le povečuje to brezplodnost in neuspešnost* in s tem obenem „smešnost“ dotičnega stremljenja, oziroma dejanja, izviraajočega iz tega stremljenja, ali osebe, ki je subjekt tega stremljenja: smešnost ne temelji v *mehaniki ponavljanja*, temveč v *neuspešnosti* nekega toli- in tolikrat ponavljajočega se *stremljenja*.

Bistvena hiba sedanjih Bergsonovih izvajanj je torej ta, da izhaja Bergson iz nekih zgolj mehaničnih naprav, išče že pri teh pojav komike in prede *odtod* niti do zgolj duševnih pojavov, skratka: da išče po:

od materialnega mehanizma skočimoža do „duševnega mehanizma“. Mi smo pa videli, da goli materialni mehanizem že v principu ne pride v poštev kot izhodišče kakršnekoli komike, ne sam na sebi in tudi ne v zvezi z drugimi nemehaničnimi ali duševnimi pojavi. Tam, kjer govori Bergson o mehanizmu, je že — življenje sploh in stremenje posebe in nič mehaničnega. S tem pa je seveda tudi Bergsonu onemogočen vsak *prehod* od materialnega do nekega duševnega mehanizma.

Lutka. — V tem primeru se kaže ista napaka morda še v jasnejši luči. Ali je lutka otroku, kadar se ž njo „igra“, zavzemajoč napram njej n. pr. stališče „matere“, le ali sploh „lutka“, t. j. zgolj mehanična naprava, znana dotičnemu obrtniku? Ne, v takih trenutkih je ta lutka za otroka — otrok v strogem pomenu besede, bitje torej, ki tudi misli, čustvuje in sfremi („spi“, „se veseli“, „se joče“ itd.), duševno bitje brez vsake mehanične primesi. V takih trenutkih lutka otroku sploh ni „igrača v njegovih rokah“, temveč samostojno duševno bitje, kakor on sam, in le na tej relaciji med otrokom (duševnostjo A) in lutko (duševnostjo B) temelji *smisel* in *pomen* dotične otroške „igre“. Bergson sam priznava lutki v takih slučajih bistvene znake življenja, dostavlja pa, da se ta lutka izkaže kmalu kot „igrača v rokah koga drugega“. Kakor zgoraj je tudi tukaj ravno ta dostavek napačen. Bergson zamenjava tukaj igranje otroka z onimi lastnostmi lutke, ki to igranje omogočajo: te lastnosti pa pretvarjajo, kakor smo videli, za otroka tudi „lutko“ prav v lastno in samostojno duševnost. S tem pa je iz istih razlogov kakor zgoraj Bergsonu zopet zaprta pot od materialnega do duševnega mehanizma, od lutke otroka do — komičnih junakov; tudi tukaj ni nikakega mehanizma niti tam, kjer ga Bergson vsaj izhodno predpostavlja. Torej je tudi napačno *njegovo* tolmačenje vseh višjih komičnih prizorov, češ da so tudi komični junaki kot taki le igrače v rokah drugega, torej le navidezno žive, pravzaprav pa mrtve — lutke. Kakor lutka otroku, tako so nam tudi junaki na odru — bodisi komični, bodisi tragični — le tako ali tako misleče, čustvujoče in stremeče *osebnosti*, kratko: *stroge duševnosti*, ki stoje izven vsakega mehanizma in izven vsakega nalikovanja po vzorcu strogo mehaničnih pojavov. Kdor na to pozabi, pozabi prav na oni nepremostljivi prepad med duševnostjo in fizikalnim svetom, ki je istoveten s prepodom med *življenjem* na eni in *mehanizmom* na drugi strani. Le poizkusi uživati n. pr. kako komedijo v smislu Bergsonovega tolmačenja, t. j. smatraj, gledajoč na oder, dotične junake le za neke „stroje“, njihova dejanja in nehanja le za avtomatično viš-

ča se mehanična dogajanja: tvoje uživanje bo izginilo kakor pena, ki se razpoči, čeprav bi, da ima Bergson prav, prav v tem slučaju tvoje estetično uživanje moralo postati še tem intenzivnejše in čistcjsje!

S tem je pokazano, da se Bergson v svrhu utemeljitve svojih nazorov popolnoma neopravičeno naslanja na Scapinove besede: „Stroj je docela gotov“, „Nebo samo ju pelje v moje mreže“ itd. S tem se ne misli in ne more misliti na mehanizem duševnosti n. pr. Gerontove in Argantove (takega mehanizma ni ne na sebi, ne od strani gledavcev), temveč s tem se le na drastičen način že v naprej označuje *popolna brezuspešnost in brezplodnost vseh temeljnih lastnih stremljenj* dotičnih junakov: ti junaki niso „komični“, ker se nam zde kot mehanični avtomati (v tem slučaju bi ravno izginilo naše estetično uživanje), temveč ti junaki so nam komični kot „samostojne in samonikle osebnosti, stoječe izven vsakega „mehanizma“, *kojih stremljenja pa ne vedejo do nikakega cilja*. Isto velja n. pr. za Panurgea, povprašujočega vseokrog pri Petru in Pavlu, ali se naj oženi: dokler *samo* povprašujem, ali naj kaj storim, tako dolgo ne dospem do čina samega in naj je moje stremljenje še tako intenzivno. *To* razmerje med stremljenjem in „uspehom“, oziroma med stremljenjem in njegovo „smiselnostjo“ je pa svojevrstno (še premalo raziskano) razmerje, ki meri le na *duševnost* v strogem pomenu besede in stoji izven vsakega mehanizma in izključuje vsako tozadevno nalikovanje.

Iz istih razlogov prede Bergson tudi na napačen način nit, ki naj veže komiko z dramatičnimi pojavi v ožjem pomenu besede, češ da delajo naša čustva, strasti in dejanja življenje resno in dramatično, le v kolikor izhajajo iz nas in spadajo popolnoma k nam, dočim si nam, da postane to *isto* življenje komično, treba le misliti, da se za to dozdevno prostostjo skriva le — mehanična igra. Razen tega, da se glasom izkušnje vsakomur, ki bi opazoval življenje na odru le pod tem vidikom, njegovo uživanje, kakor sem že rekel, razblini v prazen nič (ker v tem slučaju dotičnik sploh nima več pred seboj — življenja!), nasprotuje to Bergsonovo pojmovanje temeljnim načelom moderne psihologije. *K nam* spadajo vsi doživljaji, ki jih doživljamo, kakor se tudi naš *značaj*, torej to, kar tvori najgloblje jedro našega duševnega bistva, določa izključno le po *kakovosti in številu* vseh naših faktičnih doživljanj (n. pr. čustev, strasti in stremljenj); doživljanj, ki bi ne izviral iz *naše* duševnosti, temveč, ki bi se le zunanje bogve od kod zasajali v nas, kakor se n. pr. koščki nekega meteora zasajajo v telo naše zemlje, takih doživljanj ni! Z drugimi besedami: Iz naše „prostosti“ (v psihološkem in Bergsonovem smislu besede)

ne izvira samo „resnoba“, temveč tudi komika življenja. Kljub temu lahko tudi jaz trdim, da je zadnji psihološki izvor n. pr. komičnih in tragičnih pojavov — *eden in isti!* Kakor komika, tako temelji tudi tragika nazadnje na *neuspešnosti stremljenja*: razlika je pri tem le ta, da je v slučaju komike dotično stremljenje *a)* stremljenje po (vsaj od *naše* strani) malenkostnih predmetih, *b)* absolutno neuspešno in da *c)* nima ta neuspešnost za dotičnika (vsaj od *naše* strani) katastrofalnih („žalostnih“ . . .) posledic, dočim je v slučaju tragike to neuspešno stremljenje *a)* stremljenje po (vsaj od *naše* strani) visokih vrednotah, *b)* le relativno, t. j. le z ozirom na *faktičen* doseg dotičnih ciljev, nikakor pa v *moralnem* pogledu neuspešno (tudi padeč tragičnega junaka ima „pomen“, kažoč kot tak veličino njegove duševnosti!) in da *c)* ima ta neuspešnost za dotičnika (vsaj od *naše* strani) katastrofalne („žalostne“ . . .) posledice. Ta določitev smešnega in tragičnega se da, če se le *stvarno* vzame, prenesti na vse posamezne slučaje, čeprav tukaj ne morem tega izvesti, ker naloga te razprave ni, da podam in podrobno izpeljem lastno teorijo smešnega. Eminentne koristi našega pojmovanja so pa že zdaj razvidne: 1.) ne zahteva za razumevanje smešnosti nobenega pojma kake „mehanizirane duševnosti“, pojma, ki nasprotuje temeljnemu načelom moderne psihologije; 2.) le to pojmovanje onemogoči in naravnost zahteva, da je potek dogodkov tudi v okviru komedije — *dramatičen* („igra“ — „protiigra“)! Da ima Bergson prav, bi morala izginiti iz *komedije* vsaka pristna dramatika: dramatika izvira iz *boja*, *boj* se pa ne da spraviti v zvezo z „mehanizirano duševnostjo“. Lastna estetična izkušnja in razvoj moderne dramatike pa učita, da je vsaka komedija tem boljša in popolnejša, čim manj se razlikuje od tragedije — v dramatici svojega ustroja. Temu postulatu pa zadošča le naše pojmovanje smešnega: neuspešnost nekega stremljenja se kaže najjasneje prav v luči *nasprotnega* in uspešnega stremljenja. (Zakon kontrastov!)

Snežna kepa. — Kdor mi je sledil dosedaj, temu ne dela nobenih težkoč tudi Bergsonova snežna kepa. Prvič se lahko sploh le na najumetnejši način zamislim v „smešnost“ (komiko!) navzdol podeče se snežne kepe, ki postaja vedno večja in večja. Da zbudajo taki prizori otroku in nam „smeh“, ne dokazuje nič, ker nas izkušnja uči, da se mi moremo smejati in faktično smejemo spričo najraznejših pojavov, tudi spričo takih, ki stoje brezdvomno izven vsake komike; treba je le misliti na smeh, ki je obenem odmev najgloblje bolesti. (Polna *takih* smehov je n. pr. *ruska* literatura!) Iz tega pa sledi, da je skrajno napačno, iskati v *principu* komiko, ozi-

roma njen izvor v smehu, oziroma v izvoru smeha. Kdor pa se spričo omenjene snežne kepe smeje v resnici pod vidikom komike v strogem pomenu besede, doživlja zopet dvojje: ali projicira v snežno kepo samo *stremljenje*, ustaviti se, ali pa polaga v *druga* snežna telesa *stremljenje*, ustaviti podečo se kepo, oziroma ostati na svojem mestu kljub nasprotni tendenci te kepe. To *stremljenje* se izkaže v prvem kakor v drugem slučaju docela *neuspešno*, kar dela (ker za kakršnokoli „žalost“ ni nobenega povoda) situacijo v strogem pomenu besede *komično*. Kdor je zmožen vestnega samoopazovanja (introspekcije), temu moja formula ne bo dajala povoda za kako dlakopcepstvo, temveč to, kar se z besedami ne da izraziti in kar zahteva tole stališče napram Bergsonu: že pri Bergsonovi snežni kepi, v kolikor gre tukaj sploh za komiko v strogem pomenu besede, se ne nahajamo več pred nobenim mehanizmom, temveč pred istim — *življenjem*, ki smo ga bili že našli na progresivni črti: skočimožjunak na odru. Z vso jasnostjo se vidi to pri naslednjih Bergsonovih primerih (obisk — policija, drvenje za pismom — vedno bolj zapleteni prizori, neoženjenec in stara devica, oženjen mož — zopetna ženitev itd.); da, če primerjamo možnost obračanja vsake mehanične kombinacije, ki jo Bergson tukaj posebe poudarja, z dotičnimi njegovimi primeri samimi, pridemo naravnost neposredno le do mojega naziranja: vsa skrivna *stremljenja* in skrivni boji našega neoženjenca in stare device se izkažejo prav spričo končnega rezultata kot docela brezplodni, ker bi se *ta* rezultat bil lahko dosegel *brez* vseh teh bojov, t. j. brez posredovalnice za ženitve. Isto velja *mutatis mutandis* za oženjenca, ki hoče uteči ženi potom ločitve. V kolikor pa govori Bergson tukaj o neki „mehanizirani“ duševnosti, češ, da kaže značaj mehanične inverzije, se enostavno moti; bistvo mehanične inverzije obstoji namreč, kakor znano, v tem, da si moremo namesto vsake faktične kavzalne verige mehaničnih (fizikalnih) procesov: $p_1 \rightarrow p_2 \rightarrow p_3 \rightarrow p_4 \rightarrow p_5 \rightarrow p_6 \dots p_n$ zamisliti brez notranjega protislovja kavzalno verigo z *istimi členi*, t. j. z *istimi* posameznimi procesi, ki pa slede drug drugemu v *dijametralno nasprotnem redu*, torej verigo: $p_n \dots p_6 \rightarrow p_5 \rightarrow p_4 \rightarrow p_3 \rightarrow p_2 \rightarrow p_1 \dots$ (*De jacto* pa tudi tukaj take inverzije ni, radi *entropičnega* značaja fizikalnega sveta namreč, kakor je poudaril to že n. pr. kemik Ostwald.) Na prvi pogled se pa vidi, da nimajo duševni procesi v zgorajšnjih primerih ničesar opraviti z orisano *mehanično* inverzijo, temveč da značijo le *višek brezplodnosti* nekih *stremljenj*, torej nekaj, kar stoji *že pojmovno* izven

vsakega „mehanizma“. (Zgolj *mehanični* pojavi kot taki niso ne „uspešni“, ne „neuspešni“!)

Sledeča Bergsonova kritika zadene torej pač Spencerja in Kanta, ki izvajata komiko iz duševnega navora, oziroma napetega pričakovanja, ki se spremeni naenkrat v prazen nič, nikakor pa ne tangira našega pojmovanja smešnosti. Seveda imamo celo vrsto komičnih prizorov, ki pomenijo neprestano kopičenje vedno večjih učinkov (semkaj spada n. pr. Bergsonov primer: obisk — policija), *toda ti vedno večji učinki označujejo le vedno manjšo uspešnost doličnih stremljenj* (obiskovavec *hoče* sporočiti n. pr. važno novico, uspeh: trči na damo; dama se *hoče* umakniti, uspeh: razlije čaj na starca; starec se *hoče* umakniti, uspeh: razbije šipo in spravi policijo na noge itd.). V kolikor pa Bergson trdi, da mnogo brezuspešnih naporov ne zbuja nikakega smeha, je reči: ne gre za to, ali se nam zazdi vsak brezuspešen napor komičen, temveč le za to, ali se vsak pojav, ki se mu smejemo pod vidikom komike, izkaže v svojem zadnjem bistvu kot neko gori podrobneje določeno neuspešno stremljenje. Le v tem smislu se da interpretirati komika vseh primerov, ki jih je Bergson navedel v svojem spisu, nasprotnega primera ne bo našel oni, ki sledi le izkušnji in glasu samoopazovanja. (Konec prih.)

FRANJO ROŠ:

NOVEMBER NA VASI.

V molku in hladu čepijo za grapavo cesto hiše.
Izza črnih debel-krivulj, venečih trav,
golih brajd strmijo okenca. Mirno riše
pozno solnce na stene lise utrujenih barv.

Tam za hišami goli stoje visoki topoli
v vrsti ob cesti, mrki stražniki mrtve vasi,
preko koč in polj strmijo vsenaokoli,
da bi zagledali novo mladost, ki je davno še ni.

*ali je to pesem? ali gre v tem
kaka beseda; ali gre kaka misel pa
Petu, 24*

IVAN ALBREHT:

TOMIJEVE TINE MLADA LETA.

(Dalje.)

XI.

In tako je šla Tini po svetu! Pasla je ovce in je čuvala deco in je gledala solnce in žalost in smeh. In bila je zadovoljna in bila je vesela — in bila je žalostna — kakor sta pač nanesla priložnost in čas . . . Dnevi pa so bežali in so risali v dušo osebe in kraje, lepo in grdo — brez razločka in brez izbire. Mati ji je izbirala gospodinje in mati je pobirala njene borne zaslužke.

Tako je obromala Tini več kot pol Roža in je poznala navade posameznih krajev in marsikatero slabost. Kakor je bil otrok droben in šibek — deklica je bila močna in stasovita daleč preko svojih let! Poznala je vse, kar je sicer njenim letom še mračna skrivnost. Zato ji je bilo vselej prijetno, če ji je zastavil pot poldorasel fant:

„Kam pa, Tini, kam?“

„Naravnost za nosom!“

„Kaj ne bi šla raje malce na levo,“ je vabil fant.

„Na levo ne grem, na desno ne smem“, se je zasmejala in je pogledala tako, da je fant začuden postal in je tlesnil z jezikom —

Dom je ni mikal. Kadar je prišla mati, je Tini poslušala njeno pripovedovanje in je končno povedala kar naravnost:

„Kaj se menim jaz za te čenče!“

Matildi je bilo nekam nerodno, vendar ni marala karati hčere, ker je imela preveč spoštovanja pred njenim zaslužkom. Samo pred odhodom je rekla navadno:

„No, me pa ne bo več, če ti ni prav nič za svoje ljudi!“

Tini se je namrdnila in se je obrnila vstran:

„Saj pridete itak samo po denar!“

Mati ni rekla ničesar — le poslovala se ni pri odhodu. Tini se je ozrla s hladnim pogledom za njo in je odšla k svojim ovcam ali k deci — kakor je že pač služila. Mislila je na tistega, ki se ozira za njo in je posestnikov sin — in na tistega, ki gleda po njej in je tak in tak — in na tretjega in četrtega — pa je zapela brezskrbno:

„Zareči ogenj brez plamena —
v mojem srcu zdaj gori —“

Če jo je čula gospodinja, je hitro poščegetala vmes:

„Kdo ga je pa zakuril?“

Tini se je zasukala in je postregla brzo:

„Mati, ki je odnesla kronice —“

V takem življenju je Tinica dosegla štirinajsto leto in je začutila, da je Rož premajhen in pretesen zanjo. Zahotelo se ji je sveta, tistega širokega življenja, ki polje onkraj gora — Tam so mesta, tam je svoboda, tam vabi sreča in slast...

Služila je tisti čas v Podgori in gospodinja jo je imela rada kakor lastnega otroka. Ko je čula o njeni nameri, jo je vabila na vse mogoče načine:

„Ne hodi — Ti ne veš, kaj je svet!“

Tini se je nasmehnila z enostavnim izgovorom:

„Saj gredo tudi druge!“

Ko se je naklonilo leto k Božiču, se je odpravila domov:

„Pa srečno hodi“, ji je ponudila gospodinja in Tini je začutila srebrnjak na dlani. Za hip jo je zmogla nežnost, da je že hotela opustiti svoj sklep, toda takoj nato se je premagala:

„Pa srečno in brez zamere!“

Odšla je v solnčni, sveži zimski dan. Pod nogami je škripal sneg, v oči in lica je rezal mrz, a zrak je bil jasen in čist. Megla, ki se vlačila tod z malimi presledki od začetka jeseni pa prav do Božiča in še čez, se je za enkrat umaknila solncu.

Tini je prišla na kolodvor in sami veseli obrazi so bili tam. Gospodje in gospe — vse v kožuhih in v dragocenih oblekah — ljudje iz daljnega sveta, ki so si prišli krajšat čas s sankanjem in s podobno zabavo. In Tinica je začutila, kako je majhna in revna pred to košatostjo. S pogledom je premerila svoje polanasto krilce in bilo jo je sram... Tam daleč je šumela Drava. Na eni strani olševa loza, na drugi ostro odsekano hribovje. Gumperški grad strmi z gore, z Žih-polj se razgleduje Marija po Rožu, a ob strani pod njo strme pečine v Dravo. Ob reki se bratijo vasice in med njimi caruje cerkev na Humčah, bela cerkvena na malem holmu — kakor nedolžna igračka se beli iz daljine...

Skoro jokala je Tini, ko je sedla na vlak. Gledala je predse in po pokrajini, toda oči niso videle ničesar. Le žalost je prosto kraljevala v srcu in tista srepa bojazen pred bodočnostjo se je šopirila v njem. Pre-

minila bi bila rada v tistem trenutku — da bi zatisnila oči in bi se pogreznila v temo — pa ne bi bilo ničesar več . . .

Komaj je pomislila — se ji je zdelo — pa je že obstal vlak v Reberjah. Potniki so izstopili. Objemi, poljubi, zavoji in vzkliki — tak je bil božični pozdrav! Le ona edina je bila sama med vsemi temi veselimi ljudmi in ponosnimi veljaki. Kamor se je okrenila, se ji je zdelo, da je zadela ob neprijazen pogled. Splašena in zbegana je bežala s svojo culico proti Sv. Jožefu. In tako čudno ji je bilo — kakor da je preživela te hipe že pred davnim, davnim časom — še predno je bila na svetu. Le nekaj nezatnega je še manjkalo danes, prav nekaj malega . . . Želela si je tiste nezatnosti, čeprav ni vedela v čem naj bi obstojala . . . Želela si je in je hitela in z vsakim korakom je naraščalo pričakovanje. Že je zavila na vas in potem po potu, da je dospela do hiše. Štiri leta ni videla doma, štiri leta — kakor trenotek, vzeti iz večnosti . . . Toda trenotek je bil dolg, zelo dolg . . .

„Dom — ti presveto ime“, je občutilo mlado srce v tihi pobožnosti.

Stala je pred kočjo in je držala za kljuko. Minulost se je vrtela pred njo — nečesa posebnega se ji je zahotelo v tistem trenutku, nečesa, kar naj bi jo privežalo z neodoljivo silo na dom. Kakor v snu je odprla vrata in je stopila v vežo. Edino želja po toplem pogledu je živela, vse drugo je bilo tisti hip mrtvo zanjo. Toda mati je stopila iz kuhinje in se je začudila s strahom:

„Za pet ran božjih — ali si ti doma!“

Tini se je zgrozila, da ji je beseda zastala. Vse je rajalo pred njo in v zapuščenosti in v bolesi ni vedela, kam bi pogledala.

„Mati“, je hotela reči — toda mesto zvoka je prišel samo lahen vzdihljaj preko pobledelih usten. Kakor v snu je zagledala v kuhinji očetov obraz. Oči so gorele kakor izpod saj in obraz je bil zguban in razrit. Poleg njega je sedel še nekdo, človek, ki ga Tini ni mogla presoditi v trenutku. Vsi pa so bili kakor prestrašeni in zbegani vsled njenega prihoda, tako da se je Tini okrenila in je rekla monotono:

„Pa grem —“

Pobrala je culico in je hotela na plano. Tedaj se je oglasil tujec v kuhinji:

„Je gospodična vaša?“

In Tomi in Matilda sta pritrdila. Razločno je odmevala nevolja iz glasu, tako zelo razločno, da je občutila Tini oster bodljaj v srcu in v očeh in ni imela moči zoper solze. Tujec pa je prikoračil k njej in ji je slovesno razložil, da ga zelo veseli in si šteje v čast, ker pozna

zdaj vso rodbino Gornikovo. Tini se je ozrla vanj s svojimi orošenimi očmi in mu je podala roko.

In kakor je bil tuj, je bil edini, ki jo je sprejel in peljal v domačo hišo na — sveti večer —

XII.

To je bil večer, ko pojo zvonovi in se utaplajo misli v svečane skrivnosti. Srce se druží s srcem in ga objema v neizrazni ljubezni. Tini pa je sedela sama v sobi, kjer je stanoval tujec. Precej popoldne, ko jo je bil ugledal, se je je polastil kakor gospodar svojine. In deklica ni vprašala po njem — ne kdo, ne kaj, ampak je nemo sledila ukazu njegovih oči in njegovih besedi. Zdelo se ji je, da mora biti tako in da je stvar na tak način najbolj v redu. Gospod jo je spremil v sobo in jo je posadil na dolgo klop, preloženo s slamo in pregrnjeno z odrgnjenim pisanim blagom — in je rekel:

„Takole, prosim — za počitek!“

Tini se mu je zahvalila s pogledom. Čemu se mu ne bi, ko se vendar ni zdelo vredno niti očetu, niti materi, da bi ji podala roko. Gospod pa jo je popustil in mladenki se je zdelo, da ljudje popuščajo s tako kretnjo mrtvo blago, ki ga zopet poiščejo, kadar jih obide zopet taka volja.

„Če bi šla“, je premislila. — A vedela ni, kam naj bi šla. Sploh ni vedela ničesar. Tedaj je prišla mati:

„Kaj si se zavlekla sem?“

Tinin odgovor je bilo samo nemo začudenje. Kakor mimogrede je mala opazila, da je mati stara in grda. Zato so jo zadele tem ostreje besede:

„Kar prideš, pa se šopiriš kakor po svojem —“

Materin obraz je bil zguban in nagrbljen in Tini jo je zbodla z lizzivajočim nasmehom:

„Saj me je on peljal sem!“

„Kdo? — Ali nista oče in mati prva?“

„Seve, kadar gre za kupčijo! Zdaj pa še ni sklenjena“, je planilo dekle pokonci in je takoj zopet omahnila nazaj. Mati je hotela vrniti z ostro psovko, toda isti hip se je vrnil gospod:

„Kaj pa je?“

Matilda se je umaknila in je želela pojasnjevati nehvaležnost svoje prvorojenke. Gospod ni rekel ničesar, le njegov osorni pogled je materi ukazal, da naj izgine.

Tinica je iskala s tistim zapeljivim jokom, ki ga poznajo ženske, kadar iščejo pomoči pri moških. Vsak vzdihljaj in vsako najneznačajše drhtenje razodeva čare in slutnje. Gospod je stal pri durih in ogledoval deklico. Kakor v velikem razumevanju je zaprl vrata in je prisedel k njej. Počasi ji je ovil desno roko okoli pasu in ni rekel ničesar. Tini se je prestrašila njegove bližine, vendar mu ni kratila svobode. Gospod pa je ovil roko tesneje in se je sklonil k njenemu licu.

„Tako —“

Nič več. Tini pa je čutila, kako jo je poččegetalo in zaskelilo in je zamahnila z roko po njeni. Gospod je vrnil hudo z dobrim in se je zagrohotal, da je Tini začela prestrašena strmeti vanj.

„Začetek ni slab,“ je ponavljal tujec venomer in je dostavil nenadoma:

„Zato pa, da se pozna. — Jaz sem Anton Lomnik.“

Komaj je končal, je Tinica zopet začutila poljub na licu. Kakor je bila zbegana in prestrašena, se ji je vendar zdelo, da je strastnejši od prvega. In vse, kar je bilo v njej bolesti, dvoma in trpljenja — vse se je združilo v tistem trenutku v eno samo branečo silo in je kričalo po odporu. Skozi solze se je ozirala po Lomniku in je videla njegove oči, ki so gorele in pile oblike njenega telesa. Zahotelo se ji je krika in obrambe, borenja proti pošasti, ki se plazi za njo in jo lovi. Sama groza je bila v njenih mislih in občutila je stud do vsega, kar je kdaj videla in slišala na svetu.

„Nočem,“ so hotela krikniti usta — toda glas je bil le kakor šepetanje in bolesten vzdih. Lomnik jo je popustil in je menil pokroviteljsko:

„Saj se ne mudi —“

Tini se je zvila v krčeviti boli in je zdirjala iz sobe. Kakor da se podira svet, tako ji je bilo, ko je naletela v kuhinji na mater. Ta pa se je nasmehnila in jo je opozorila prijazno:

„Je videti, da si ga že premotila! Če je tako, se ga le oprimi!“

Tinici ju hušknila vsa kri v glavo in od sramu ni vedela, kam naj bi skrila obraz in oči. Kakor se je otresala in branila — vedno hujše jo je morila misel in občutek, da stoji povsem gola pred tolpo poltenih ljudi. Z dlanmi je zakrivala grudi in med hojo je drobila in se je naklanjala naprej — vse samo zato, da bi zakrila vsaj najtajnejše tajnosti svoje.

V tem je Lomnik zapel pesem, dišečo po žganju in po beznici. Tini je poslušnila in je omahnila na mater. Matilda jo je skoraj od-

nesla v kuhinjo. Tam jo je posadila na stol in ko si je Tini oddahnila, je stopila mati prednjo.

„Kako je rekel,“ jo je bodla z ostrim pogledom, toda dekle je molčalo.

„Ali si —“

Tini je vstala in je odstopila:

„Mati —“

V takih razmerah je mineval Gornikovim čar svetega večera. Niti ena sama minuta ni mogla prizvati veselja v duše. Kakor izpod bremena se je oglasil Tomi:

„Spat pojdem —“

Tinici so napravili ležišče v kuhinji. Tomi pa je modroval v sobi z ženo:

„Je videti, da se je polasti —“

Matilda je bila istih misli in zelo vesela, vendar je oporekala iz previdnosti:

„Saj ona je še otrok —“

„Zgodaj skrbiš, zgodaj ležiš,“ je branil Tomi svoje stališče. — „Kaj pa misliš! Takih fantov ne seje luna —“

„Seve,“ se je vdala Matilda s prikrivanim zadovoljstvom.

„Vse zna, kar hočeš —“

„Seve —“

„Še do ravnatelja pride v tovarni,“ je hitel puškar s svojimi načrti.

„Skoraj bi —“

„Nič skoraj! Kaj pa misliš — saj je učen! V latinske šole je hodil,“ je utemeljeval Tomi — „in kaj vem, kam še. Če je potem pustil — kaj bi to!“

„Tisto že,“ se je komaj zadrževala Matilda.

„Kar je komu namenjeno, je namenjeno! Vidiš pa lahko, da ve in zna toliko, da mu zlodej ne pride na kraj —“

„Če mu le ne bomo premalo,“ je slednjič ušlo ženi.

„Moraš pač naravnati njo tako, da bo prav —“

Premišljevala sta oba in sta molčala. Hči, ki jima je bila še pred kratkim odveč, je vzrasla v njunih mislih kakor zakleta devica v sanjah pastirjevih. Nenadoma sta uvidela, da imata v svoji lasti in oblasti živo blago, ki ga ljudje občudujejo in dobivajo skomino nanj. Še celo on, Lomnik, gospod in pomožni pisac v tovarniški pisarni. Nikdar ni umazan in nikdar ni črn — najvišji gospodje govore ž njim

kakor z enim svojih . . . Če bo Tini pametna. — Pa kaj! Saj mora biti pametna — živa kri njune krvi . . .

V sobi je zopet zapel Lomnik pesem, ki je nosila dih zakotnih ulic v zavrženih predmestjih. Pel je kričeče, toda tako razločno, da je Tini razumela vsako posamezno besedo.

Dekle je vzdihovalo . . .

„Pojdem,“ je razmislila trudno in se je dvignila na bornem ležišču. Kam daleč v svet, kjer bi ne čula niti sluha o domu . . . Med jokom si je začela urejevati obleko.

„Dom — ti prekleto ime,“ je občutilo trpeče srce v nemi boli —

Lomnik je utihnil in Tini je oprezno stopila v vežo. Hotela je izginiti brez sledu, toda iz teme je seglo po njej in jo je zgrabilo tako, da ji je zastalo dihanje. Ko pa se je zavedla, je stala v sobi pred razigranim Lomnikom. Kolena so se ji šibila in kakor pred Bogom je pokleknila predenj:

„Samo nocoj ne —“

Tako drhteče je molil glasek in tako iskreno je prosil zbegani pogled, da se je moral pisac zateči k smehu po pomoč. Kljub tridesetim letom in neštetim pustolovščinam v minulosti, se mu je zdel prizor nekaj posebnega in izbranega.

„Kaj bi,“ jo je dvignil pokroviteljsko in je dostavil s prijaznim pogledom:

„Saj ti smem reči — Tini? Je vse bolj domače, ali ne?“

Deklica je bila kakor bilka.

„Vse smete. — Ne, nič ne smete! Samo pustite me, da grem —“

„Kam?“

„Po svetu!“

„Saj je svet pri nas,“ se je smejal pisac in jo je odvedel na klop.

„Verjemite — Ali, gospod, kričala bom —“

„Kaj govoriš, ko vem, da ne boš —“

Tini je bila popolnoma ob moč.

„Pa bom,“ je še skušala hlastno.

„In če“ — je menil Lomnik malomarno, je zaklenil duri in je spravil ključ v žep:

„Tako —“

Deklica je ostrmela in skoro steklene so bile njene oči od groze. A najbolj strupena je bila misel, da bi je morda niti lastna mati ne branila.

„To znamo mi,“ je rožljaj pisac z drobižem in je prisedel. „Kaj boš otepala — saj vem, kaj se spodobi... In — saj je povsod tako! Kar poglej po vsem Sv. Jožefu! Ali je ena, ki bi ne bila pametna?“

Tini skoro ni več vedela zase in tudi njene besede so bile samo grgljanje:

„Jaz pa nočem take pameti —“

„Ej, dete,“ je obšlo pisaca tiho pomilovanje, a zraven je podrazil naglas:

„Pa prašaj mamo!“

Tedaj je oirok kriknil, da je zaječalo po vsej koči. Lomnik je zakrtnal z zobmi in je planil proti durim. Ko je Tomi prišel z lučjo, je že stala Tini v veži in pisac je prišel kakor slučajno, da bi pogledal, kaj mu kali svečanost tega večera.

„Kaj je,“ se je čudil puškar.

Lomnik je igral po svoje:

„Menda straši,“ je motril Tinico z ostrim pogledom.

Dekle je s silo zadrževalo jok in je reklo samo:

„Strah me je —“

Godrnjaje jo je odpeljal puškar za seboj. Mimogrede juna je še voščil pisar lahko noč, potem se je umaknil v sobo in je bil zadovoljen s svojim uspehom. Potisnil je roke v žep in je koračil od kota do kota. Življenje je bežalo mimo njega — vsi dogodki od tistega dne, ko ga je njegov oče peljal v Celovec v gimnazijo. Oče je bil kmet, pa je hotel imeti učenega sina. In sin je študiral, da je bilo veselje. Poznal je vse skrite gostilne v mestu in lepo vrsto brhkkih natakarič. Zraven učenja in drugih poslov se je brzo otresel kmetiške šare in nerodne govornice materine. Toda kljub temu ga niso umevali niti njegovi vodniki. Tako je prišlo polagoma do tega, da so mu dali na gimnaziji slovo, ker se kljub dveletnemu naporu ni mogel skobacati preko tretjega gimnazijskega razreda.

Skušal je pregnati nadležne podobe in je segel po smrdečem žganju — in zelenkasta tekočina mu je zbudila malce omagujoči ponos. Kaj bi s starim in z minulostjo! Danes je pisac in gospod. — Pa naj se kdo postavi z dekletom kakršna je Tomijeva Tini!

„Nunc est bibendum,“ je porabil ostanek iz nekdanjih krokarskih večerov. Razkrenil se je po postelji in je zaspal v prijetni zavesti, da bo najvažnejša božična govornica po vsem Sv. Jožefu nova ljubezen. On, gospod — Anton Lomnik in Tomijeva Tini — — —

(Konec prihodnjáč.)

PASTUŠKIN:

KORČKI IN PODLESEK.

Glej, korček, živ, kot ni zdaj cvet noben,
in blede cvet podleska-modrijana
v zeleno mahovino sta ubrana
kot umno delo gibkoprstih žen.

Kaj smo že tam, kjer leto in jesen
se stikata, že na konceh srpana,
da s korčki in podleskom je pretkana
vsa loka pod nogami strmih sten?

Kaj sva že tam, kjer silni kres ljubezni
ne plameni več kakor prej živó
in ga pomisleki gasijo trezni?

Ozriva se drug drugemu v oko
in vse krog naju se v nebit pogrezni:
še nisva tam in to nikdar ne bo!

ALOJZIJ GRADNIK:

OJ HODI, HODI . . .

Oj hodi, hodi, hodi kamor koli!
Jaz sem potrgala tvoj prvi cvet,
jaz sem izsrkala tvoj prvi med,
ki druga ga ne najde več nikoli.

Kaj je ločitev? Smrt? Samo spomini
življenje pravo so. A ne, ki smeh
življenje dal jim je v veselih dneh —
le tisti, ki so zrasli v bolečini.

◀ KNJIŽEVNA POROČILA. ▶

Reči o svečoveku. Izdanje S. B. Cvijanovića. Beograd 1920. 338 str.

Knjiga je izšla brez avtorjevega imena, toda naši čitatelji že vedo, da je pisatelj „Vsečloveka“ O. Nikolaj Velimirovič. Med vojsko je živel pisatelj (father Velimirovitch!) kot profesor bogoslovja v Oxfordu. Izčrpati v kratkih besedah to po vsebini in obliki nenavadno delo ni mogoče. Pri čitanju se zazdi človeku, da je stopil v samo svetišče veseljstva (vasione): vse je tako široko in neizmerno, nepregledno in neurejeno. Vse žive in nežive stvari nastopajo v spričevanje novega blagovestja: „zeleni borovi in žute lesice“; vse docira in se pobija od ene strani do druge. Poleg vzvišenih in v resnici dragocenih idej najdete vsakdanje domiselke kot: „svečovek u tajnosti zna, da su svi dani pojednaki paketi u koje smrt upakuje (!) svoje darove večnosti (str. 9)“; ali pa: „jer mu Indija beše mila kao teletu krava (str. 100)“. Upajmo, da ne bo iz kraljestva vsečlovekovega izključena lepota in smisel za lepoto. V sredini te oduševljene „vasione“ se kreta zagonetna postava: Ananda Vran Gavran, učitelj in prerok nove dobe. Filozofski podstavki te ogromne zgradbe niso dovolj točno izdelani; pisatelj obnovi stari panpsihizem, ki ga pa v tej stilizaciji ni z lahka razločevati od panteizma: „svečovek vidi u svakoj stvari jedno dvojstvo od Boga i sebe samog“ (str. 8) toda: „Svečovek je razpeti Bog u svemu“. Tragična usoda slovanskega (ali mogoče vsakega) misleca se mi zdi, da ga pogon njegovih umstvenih operacij dovede v neki dobi do panteizma in njegove logične posledice, nauka o večnem povratku vsega (str. 5). Kakor se vsečlovek strne na eni strani z Bogom, tako na drugi s principom zlega: z Luciferom: „Svečovek je majka Luciferova“ (str. 6), toda ta nehvaležni sin je ponižal, vpropastil svojo mater. „Ja (Vran Gavran) hoću, da uspostavin majku, da je saberem, omočam, osvemočam i vaskrsnem... Nadčovek (namreč Nietzschejev!) je zidao kule na neravnim temeljima *spoljašnje razlike* svega, zato su mu se kule survale. A mi ćemo zidati kulu novog sveta nove istorije na temelju unutrašnje — najunutrašnje — jednakosti svega ili raspetog Boga“ (str. 6); „razpeti Bog“ je univerzum mišljen kot Bog. Naše delo je potemtakem mišljeno kot nekak pendant Nietzschejevemu Zarathustri, ki ga pisec posnema v pesniški dikciji in obliki razprave.

Ta življenjska filozofija je seveda neodvisna od empiričnih zakonitosti: „ne syračaj u dućan krompiravih empiričara da kupuješ kadifu“ (str. 130). Kot organ spoznavanja deluje v takih sistemih *notranje oko*, intuicija; priprava za to metodo razglabljanja je pa „post, bdenje i molitva“ (str. 303).

Pisateljev postopek obstoji v rezki kritiki sedanjih razmer in v razmotrivanjih o vzgoji in nalogi vsečloveka: „ne toliko kao ideal od sutra koliko dužnost od danas“. Kot vodilni motiv stoji ob izhodišču teh izvajanj misel: „ne možete meni (Gavranu) ni sebi pomoći, ako ne pomognete svemu. A svemu ćete pomoći misleći o Svečoveku“. V resnici pove avtor marsikatero uvaževanja vredno misel, n. pr. „Ne htede ipak Vran živeti samo od svojih reči i zabranjivaše svakome da zaradjuje novae provadjanjem reči i misli. Nego nalagaše, da svaki živi čovek radi neki posao neki sazidni posao i tako radi. Jer on smatraše reči

i misli ne kao zanimanje nego kao životvornu muziku svakog zanimanja.“ Tudi Vran Gavran izvršuje kot inarsikateri drugi učitelj človeštva rokodelski poklic (lončarstvo). Marsikateri nauk pa se mi dozdeva neprikladen kot vzgojni princip za večje socialne skupine. Ker vidi človek v drugem „i sebe samoga, on simpatije do samožrtvovanja svakoj stvari“ (str. 3). Kot posledica tega se nam nalaga kot dolžnost neskončna popustljivost, milosrčnost... Taki nauki so odsev plemenitega pojmovanja etičnih zahtev. Ako se pa ozrem v domačo zgodovino, moram reči, da so vplivali skrajno neugodno na naš razvoj. S takimi nauki so nas mamili tuji premeteni mogočniki na usta domačih poslušnih učencikov in nam zastirali pogled v realnost; udarec za udarcem smo pospravili mirno: molčimo, potrpiamo! (Levstik.) Ako sestavimo sedaj bilanco našega tisočletnega obstoja, vidimo da smo zgubili tri četrtine naše zemlje! Toda kakor rečeno, se to nanaša na posebne razmere. Na obče pa pogrešam v nauku o brezmejnem usmiljenju proti vsakemu državotvorne moči. Do tistih dob, ko se bodo (po pisateljevih naukih) prelile in pretvorile sedanje socialne skupine v višji tip vsečloveštva, je še daleč — do tedaj preostaja kot neposredna naloga, privzgojiti v sedanjih mejah narodu plemenski in nacionalni egoizem, ki nas uči dobro pretehati domačo in tujo korist. Moralni zakoni so formalno povsod isti, njih praktično uporabljanje pa se regulira od enih mej do drugih.

Pisateljevi nauki inajto deloma meniško asketično noto: aseksualnost vodi do prave ljubezni dobrega principa (str. 56)! To so ideali za anahoretske celice; naj se presodi vsakdo sam, kaj mu je zapisano na dnu duše: življenje ali odpoved. Večji del etičnih nazorov v tej knjigi se strinja s krščanskimi — brez dogmatičnih predstav krščanstva; nasprotstva v subjektivnih predstavah o verskih rečeh so pisatelju nebitvena; glej odstavek: „O izmirenju bogova“ (235 ss.).

Približujemo se dobi novih verskih pokretov. Psihološki moment je dan v nekem omehčanju duhov, ki je sledilo silnim naporom in nečloveškemu trpljenju vojske. Zanimanje za verska prašanja pronica v širše kroge. Preprosti narod, kateremu je dosedaj govorila vera v nerazumljenih simbolih, si skuša vsled pridobljene pismenosti po svoje prikrojiti njih vsebino; drugod vidimo, kako se meša nacionalni moment z verskim. A vsako tako gibanje mora biti in ostati zgolj zadeva posameznikov brez obveznosti za celokupnost. V celi knjigi ne najdem sicer, kar bi nasprotovalo tej zahtevi. Tukaj imate poskus samotnega misleca, utreti si novo pot, najti nove oblike, v katerih bi zadostil svoji srčni potrebi. Religija mu je kot Schleiermacherju „okus in smisel za neskončnost“. Da je to dragocen poskus, ho rad priznal tudi oni, ki gleda z racionalnega stališča skeptično apokaliptičnega Vrana Gavrana.

X. Y.

Cervantes de Saavedra: Tri novele. Iz španščine preložil dr. Ivo Sorli (= Prevodna knjižnica 3). V Ljubljani 1920. 95 str. Založba Tiskovne zadruge.

Med prvim in drugim delom Don Quixota je priobčil Cervantes leta 1613. svoje *Novelas exemplares*, kar se prevaja kot vzorne (poučne) povesti; iz vsake izmed njih se da izvajati kaka „koristna resnica“ (moralna). Ta zbornik novel (v originalu jih je 12) pomenja v španski literaturi novost, ker pisatelj ne obravnava v njih starih, mednarodnih snovi, temveč jih zajema neposredno iz življenja. Zato poudarja avtor v predgovoru s ponosom, da je prvi, ki je pisal v kastilskem narečju novele: „kajti one številne novele, ki so izšle v tem narečju doslej v tisku, so vse prevedene iz tujih jezikov; te so pa moja last in ne iz-

posojene ali ukradene.“ Vsebina teh novel, ki stoje umetniško na različni stopnji, je prešla po raznih potih v mednarodno slovstvo; tako je podala „Madridska ciganka“ snov za dramo (in opero) „Preciosa“.

Sorli nam je prevedel tri povesti; o motivih, ki so bili pri njegovi izbiri merodajni, poroča v predgovoru; le-ta prinaša tudi kratek opis Cervantesovega življenja in delovanja. Povesti so sledeče: Prevara z ženitvijo (El casamiento engañoso); zelo realistična slika življenja srednjih slojev. Nadaljevanje te povesti nam pa Sorli pridrži, „ker so v njem celi odstavki, ki bi današnjega bralca le težko več zanimali, dočim je prevajalcu na tem, da zadovolji „uživajočega bralca“. Mogoče bi se pa tudi med nami našlo ljudi, ki bi z užitkom čitali, o čem se menita ponoči Scipio in Berganza, dva špitalska psa. Govoreče živali — ta Cervantesov domislek — so dale pobudo kasnejšim avtorjem; pes Berganza se nahaja pri E. T. A. Hoffmannu. 2.) Rinconete in Cortadilo; povest nas popelje v lopovsko-tatinsko romantično Sevilje. Nečedno delovanje teh krogov tvori neizčrpen vir španskemu pustolovskemu romanu. 3.) Moč krvi (La fuerza de la sangre) nam prikazuje ljubavni zaplet v aristokratski družbi. Sorli prevaja iz originala in povabi tuintam čitatelja na sodelovanje pri interpretaciji težjih mest. Zanimiva vsebina zajamči tem povedkam hvaležni čitateljski krog.

V predgovoru omenja Sorli v nekoliko meglenih besedah, da bi se ne branil „težkega, a nad vse prijetnega posla, prevesti Don Quixota, ako bi hotel dobiti Bog“. Upajmo, da se mu srnejo in zgoste te vabljive misli v dejanje. Slovenski Don Quixote bi bil v Sorlijevih rokah dobro preskrbljen. Pričakujemo tedaj, da se kmalu pojavi na našem pozorišču blodeča zvezda viteštva, bistroumni plemič in vitez žalostne postave Don Quixote. Krpanova kobila bo dobila sodruga — Rosinarito.

J. K.

Rus Jože: Glavni statistički podatki o državi Srba, Hrvata in Slovenaca. Prema stanju od 1910., odnosno 1914. godine. 1920. Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

Drobna knjižica, v največji meri dobrodošla vsakomur, ne le onemu, ki ga geografske zadeve brigajo bolj ko druge stvari, marveč vsakomur, kdor hoče spoznati sebe in svojo državo. To je treba posebe naglasiti, kajti neodpustljiva indolenca je, kar opažamo dannadan glede poznavanja lastne države. Ne le posamezniki, tudi redakcije časopisov navajajo brez kritike vsakršne statistične podatke o narodnosti, verstvu in drugem v naši kraljevini, brez izbire, kakor prepišejo iz kakega zmazka. Nihče se ne potruži, da bi pogledal v svrhu kontrole na pr. v predležo knjižico, ki donša statistične podatke po uradnih virih.

Rusova statistika prinaša v XIII tabelah pregled naše države glede površine, prebivalstva, narodnosti, verstva, po pokrajinah, pregled razdelitve po okrajih z važnejšimi navedbami administrativnih edinic. V deset strani dolgem uvodu navaja avtor vires svojih navedb ter opozarja na njih današnjo relativno vrednost, povzročeno po globoko segajočih spremembah dobe osvobodilnih vojn. Glede obsega naše države, kakor je služil Rusu za okvir pri sestavljanju statistike, je pripomniti, da se je v poslednji dobi žalibog že spremenil. Kajti izven naše kraljevine je ostal — za enkrat — glasovalni pas A na Koroškem in ozemlje med Wilsonovo črto in mejo, določeno v St. Margheriti Ligurski, ki ju je Rus že vračunal v Jugoslavijo. Napram Rumuniji je računal sedanjo demarkacijsko

T karso ga e
Xo juotino

črto, vračunal pa je že obmejne korekture napram Bolgariji, dočim je napram Albaniji vzel za podlago mejno črto izza leta 1913. Njegov rokopis je bil namreč zaključen 9. maja 1920. — V predgovoru navaja število prebivalstva vseli naših mest, broječih nad 10.000 oseb, na podlagi štetja leta 1910., oziroma 1914. (Slednje za Crno goro in južno Srbijo, t. j. osvobojeno leta 1912.—1913.)

Dasi nas bo o dejanskem stanju poučilo šele novo ljudsko štetje, imajo vendar navedeni statistični podatki vrednost, to tem bolj, ker nam kažejo kolikor je sploh mogoče najverjetnejše številke. Dobrodošle so nam tem bolj, ker o rezultatih novega štetja bržkone ne bomo tako kmalu točneje poučeni. —

Anton Melik.

Sevič Milan: Stara i nova pedagogija. Beograd & Sarajevo 1920. Izdanje I. Dj. Djurdjevića. 150 str. 5 din.

Sevič je plodovit in mnogostranski pedagoški pisatelj. Izmed njegovih razprav omenim tukaj prevod „Filozofijskih problemov“ Harald Höffdinga (II. izd. Beograd 1920) in pa posebno studijo: „Harald Höffding, njegova filozofija i pedagogija“ (Zagreb 1911). Proučevanje filozofskih prasanj je zapustilo ugodne sledove na pedagoškem pisateljevanju Seviča: svojo snov premotruje z višjih vidikov in daje izsledkom filozofsko formulacijo. Dočim se vrši v strogo empiričnih vedah napredek v premagovanju zmotnih predstav in odkrivanju novih dejstev, se suče filozofija (in teoretična pedagogika) v enomer okrog določenih prasanj; odgovori, ki jih nanje daje, so dostikrat izraz družabnih razmer in potreb kakega časa; odtod izvira, da se pečajo z istimi prasanji filozofi (in pedagogi) dandanes kot so se bavili njih vrstniki nekoč. To velja tudi o prasanjih, ki jih načenna avtor v pivem poglavju: razred kot organizem, vpoštevanje individualnosti, diferencijacija ciljev in metod pri posameznikih... Amerikanska struja v pedagogiki nam je prinesla pojmovanje šolskega razreda kot občine (School-City), ta občina se naj vlada sama; učitelj je v njej bolj primus inter pares, ne pa mrk izprašujoč uradnik. Kako se bodo obnesle te metode pri nas, ki poznamo demokratizem bolj iz knjig, in pri naši mladini, vzgojeni v neomejenem spoštovanju avtoritete — mi ni jasno. Prehod k takim metodam se bo pač moral vršiti postopoma. Vse vzgojevanje se mora vršiti v ozkem stiku z rodbino, povsod naj vlada ljubezen: to so pač že stara (in preizkušena) načela.

Cilj šole je med drugina, vzgojiti posameznika za državljana, ki ima smisel in čustvo za dolžnosti in pravice, izvirajoče iz njegovega članstva v državni družbi. Nalogo, ki je stavljena narodnemu učiteljstvu spričo naše mlade državnosti, začrtuje avtor s temi tehtovitimi besedami: „danas, kada čitavo čovečanstvo skida uniformu, treba da je skidne i škola. To odgovara ne samo duhu vremena wopšte nego i duhu našega mesta i prilika, sred kojih se nahodi naš narod ulazom svojim u novo doba. Jer ujedinjenje naroda ne znači nivelisanje, ne znači mešavinu svih raznih boja u jednu, ne znači ukidanje svih osobenosti. Naša je zemlja razgranata, bogata i raznolika, svaki je kraj ujezin dao osobeno obeležje onomu delu naroda, koji hrani njegova gruda; mnogostruki su i socialni i istorijski uticaji, koji su, u vezi s onim geografskim, od svakoga dela narodnog učinili ono, što je; skup našega narodnog života postaje s tim pun, izrazit, mnogolik i raznobojan, i sve odlike njegove treba održati u jednoj celini, načiniti od svega jednu kompoziciju — u što većoj mnogostrukosti što čvršće jedinstvo — i u tom znaku treba da se izvodi ujedinjenje narodno...“ (str. 30). J. K.

Gopčević, Spiridion. Serbokroatisches Gesprächsbuch verbunden mit kurzer Sprachlehre und Wörterverzeichnis. Heidelberg. Julius Groos. 1920. 350 str. 15 Mk.

Dolgi vrsti svojih knjig, ki so ga naredile na zapadu celo v neki meri slavnega, je Sp. Gopčević pridružil sedaj še to slovnico srbohrvaščine za samouke. Hotel je dati nekaj novega, originalnega, kar se mu je tudi v polni meri posrečilo. Razume se samo po sebi, da so bili slovničarji pred njim šušmarji in da je bil skrajni čas, da je prišel on s svojimi „reformami“. Škoda samo, da niso nove: *ě* namesto *e*, *je*, *ije* kot refleks starega „jata“ so uvedli že hrvaški in slovenski „Ilirci“ — stvar pa je davno že uredil „književni dogovor“ iz l. 1850. — *ah* v gen. pl. (nam. *ženā*), ki ga Gopčević zopet pogreva, pa je *zadni* še branil Kurelac! S svojim *ě* hoče Gopčević tužcem učenje olajšati in premostiti razliko med ekavci in (i)jekavci, pa jim bo s tem slabo postregel, saj sam ne ve, kje ga je treba staviti in kje ne! V slovniških pravilih in paradignih vlada konfuznost, da si ni mogoče misliti večje. Acc. pl. mu je pri masc. „immer“ (15), zgled *čilim* pravi res *čilimi* (17). *Otac* ima pri njem plur. *ocevi*, *oceva*, *čevjek*: *ljudi*, *ljuda*; *orah*. *orasi*, *orasa*, *orasima*, *orase*; *zemlja*: *zemlje*, *zealja*. Med primere za „Abwandlungen sächlicher Hauptwörter“ (Meinzahl) je potaknil tudi substantive *telad*, *čeljad*, *prasad*, *burad* kot pluralne oblike (!) za *tele* etc.! O akcentu, ki je baš v tem jeziku tako važen, ne najdeš v knjigi nobenega pouka; da je piscu tako bistven element srbohrvaščine, kakor sta *aorist* in *imperfekt*, popolnoma tuj in neznan, kažejo ne samo številni pogrešeni primeri, ampak jasno tudi njegovo besedičenje o razliki „zwischen *pletah* in *pletch*“ (str. 62)!! Človek se mu lahko od srca nasmeje, če čita par strani kesneje (82) Gopčevićovo modrovanje: „Eine Eigentümlichkeit des Serbokroatischen, die den Deutschen sehr unangenehm ist, ist der Umstand, daß so viele serbokroatische Zeitwörter zwei Formen haben: eine *vollendete* (einmalige) Handlung und eine *dauernde* (wiederholte).“ To ni neprijetno samo za Nemce, ampak tudi za ljudi, ki skušajo drugim pojasniti reči, ki njim samim niso jasne! Da ima tudi srbohrvaščina futurum exactum, dokazuje Gopčević z eliptičnim stavkom „*biće poginuo* er wird zugrunde gegangen sein“ (84)!

Klasična je Gopčevićeva razlaga (16), zakaj je izpustil lokal. Klasično njegovo modrovanje (20), da so Srbi končni *-l* v besedah, kakor *sokó* itd. izpustili „aus *Sprechfaulheit*“. *Dva*, *tri*, *četiri* *čevjeka*, *toda pet*, *šest* itd. *ljudi* se govori v srbsčini zato, „weil die Zahlwörter *dva*, *tri* und *četiri* immer den Genitiv *Singularis* nach sich ziehen, wo immer sie stehen, während erst von *pet* ab das Hauptwort im Genitiv *Pluralis* folgt“ (str. 44)!! In res ima pozneje v pogovorih za „zwei weiche Eier“ prevod „*dva rovitoga jajeta*“ (134)! Čudno se mu zdi (61), „wie es kommt, dass... aus der Wurzel *uz* (nicht *uzem!*) die Präsensform *uznem* statt *uzem* entstehen kann (abgesehen davon, dass dann die Wurzelendung nicht *m*, sondern *z* ist), oder wie man bei einer Wurzelendung *kle* zu einer Präsensform *kunem* kommt?“ *Komur take reči niso jasne, ta naj se gre najprej sam poučit, predno bo šel poučevat druge!*

Drugi del („Gespräche“) je tudi poln raznovrstnih kuriozitet. Tam bremo „nemam baš sada vreme“ (103), „neka me poséduje (er soll mich besuchen)“ (105), „Sie halten mich zum besten“ se po njegovem pravi kajpak: „Vi me držite za budalu“ (109), „kupovaju negotinsko vino“ (142); *pilad* in *krmad*

sta mu sedaj (148) maskulina! „Protiv sve, što je srpski“ beremo na str. 202. Da ne pozna razlike med perfektivnimi in imperfektivnimi glagoli in da mu je stava pomočnega glagola prava skrivnost, za to imamo v teli pogovorih, ki po večini razodevajo golo portirsko-židovsko srbsčino, primerov na tucate.

Krivicu bi delali knjigi, če bi ocenjevali samo njeno jezikovno vrednost, ki ni niti nje glavni namen. Nje glavni namen je glorifikacija Gopčevića; za to je poskrbel izdatno in spretno. Ze naslovna stran se kar šibi pod naslovi mnogih raznojezičnih del, ki jim je Gopčević oče, v uvodu pa izverno bistvo njegovega poslanstva in njegovo — genealogijo: „Durch meine Mutter habe ich... auch deutsches Blut in den Adern, wenn auch alle meine Vorfahren bis zum Jahre 636 hinab Serben waren und ebenso fast alle ihre Gattinnen. (Denn die paar byzantinischen Prinzessinnen meiner königlichen Ahnen des Mittelalters und die zwei venezianischen Gräfinnen meiner Ahnen des 17. Jahrhunderts fallen nicht ins Gewicht.)“ Strašno, strašno! Kolika gosposčjuna! „I. Teil“ začne z besedami „Wie ich in meinem Werke...“ — „Lesestücke“ pa ne prinašajo mogoče vzorcev iz literature, ampak žurnalistične članke, ki pojo slavo — Gopčeviću! Da se govori o Gopčeviću tudi v „Pogovorih“, kdo bi se po vsem tem še čudil. Vse in maiorem gloriam Gopčevića! V enem onih žurnalističnih člankov pravi Gopčevićev panegirist (str. 93), da piše Gopčević 13 jezikov! Knjiga je dokaz, da jih pozna pač samo tucat; srbsčine namreč ne zna. In kako je še s tem tucatom, o tem naj sodijo drugi!

Cemu pa potem toliko besed o tako ničvredni stvari? Prvič, ker si to njegov založnik izrečno želi (dasi mu bo s tem komaj ustreženo). Drugič, da obvarujem nepoučene ljudi, ki bi jih zapeljalo znano ime založnika, da bi kupili s tako filološko šarlatanščino mačka v zaklju. Tretjič in ne zadnjič pa zaradi sledečega: Topolovski, Zunkoviči, Premroui in enaki Gopčevići ne bodo nikdar izumrli, našemu imenu pa smo dolžni, da jih tudi sami energično odklonimo, predne bodo tujcem za merilo naše znanstvene in kulturne nižine. J. A. G.

KRONIKA.

PROF. ANTON KASPRET †

Od sodobne generacije bo pač mnogo slovenskih inteligentov hranilo Antona Kaspreta v najboljšem spominu kakor svojega profesorja zgodovine. Drugi se bodo spominjali vsaj njegovega imena, ker je spisal troje knjig o zgodovini starega, srednjega in novega veka, po katerih so se učili v srednjih šolah. Nestor slovenskih zgodovinarjev Anton Kaspret, rodom iz Pilštanja na Štajerskem, je služil za gimnazijskega profesorja v Ljubljani, živel za tem nad 20 let v Nemiškem Gradcu in prišel po prevratu umret v svojo domovino. Preselil se je najprej v Maribor, letos v juniju kot betežen starček blizu 80 let pa v Črno pri Prevalju k svojim sorodnikom. Tam so ga dne 29. oktobra 1920. pokopali. Najini poti sta se srečali šele v Gradcu, kjer je tedaj še poučeval zgodovino in slovenščino, ob skupnem delu za slovensko pravno zgodovino. Naj mu posvetim

nekoliko vrstic v spomin, da se oddolžim njegovim manom za pobudo in pripomoč, ki mi jo je nudil pri mojih pravnozgodovinskih raziskovanjih. —

Ko je Kaspret še profesoroval v Ljubljani, je priobčil nekaj člankov o zgodovini Kranjske v „Izvestjih muzejskega društva“. Kmalu pa je krenil izrazito na pot proučevanja pravnih in socialnih odnošajev med Slovenci. Prvi plod njegovega znanstvenega delovanja v tem pogledu je bila razprava „Razmere gorenjskih kmetov okoli leta 1500“. (Lj. Zvon 1891 in posebni odtisk.)

704 Tu nam odkriva po arhivnih virih pestre, toda tožne slike izza gospodarskih in socialnih bojov med kmeti in vlastelini. Kaspretov spis ni baš povest o pripravah na veliki prvi kmetijski upor leta 1515., ki se je odigral v glavnem na Dolenjskem. Vsekakor pa lahko generaliziramo razmerje med vlastelini in kmeti na Gorenjskem in zato rečemo, da nam je Kaspret mojstrsko orisal tisti milieu, v katerem je sila morala roditi odpor in privedi do boja za „staro pravdo“. Razprava je strogo znanstveno pisana in tudi pozneje Kaspret ni napisal nikdar niti vrstice, ki ne bi bila oprta na zgodovinsko izpričanih listinah. V tem pogledu je bil strog znanstvenik. Znal se je vglobiti v arhivalije, izluščiti iz njih uporabne stvari in jih znanstveno predelati. Veliko mu je pri tem seveda pripomoglo vsestransko poznanje zgodovine ob prelomu srednjega veka, za katero je bil specialist.

Nadaljnji plod takih arhivalnih študij sta bili majhni razpravi, priobčeni najprej v „Laibacherici“, pozneje tudi v posebnih brošurah: „Die Burg Oberstein“ (1899) in pa „Die landesfürstlichen Forste und Jagdgebiete in Krain“ (1900.).

Ime zgodovinarja Kaspretja je zaslovelo medtem preko ozkih meja domovine. Tiste čase se je sprožila na Dunaju v učnem ministrstvu misel, da se naj nariše historični zemljevid deželnih sodišč alpskih dežel. Kakor je dobil vseučil. prof. A. Mell nalogo, da sestavi takšen zemljevid in mu poda primeren komentar za Stajersko, tako se je poverila enaka častna naloga Antonu Kaspretu za ostalo slovensko ozemlje (Kranjska s slovensko granico — marko — doli do Kastavščine). Lahko si mislimo, kako težavno delo je bilo, dognati po arhivnih virih meje vseh, prav mnogoštevilnih deželnosodnih vlastelinstev in pa njihove pravice. To delo je bilo Kaspretovo življenjsko delo! Zemljevid je Kaspret dovršil in, če sem prav poučen, se baš te dni tiska na Dunaju; žal, da ga sam ni več doživel. Nadaljevalno delo, izpričanje zemljevidnih mej po listinah (kar sta opravila za Stajersko Anton Mell in Hans Pirchegger leta 1914, za Koroško pa Martin Wutte leta 1912.) pa je prepustil večim rokam vseuč. prof. Ludmila Hauptmana.

Da je pri tem ogromnem življenjskem delu Kaspretovem, ki ga je objavljal desetletja, raziskujoč arhive križem domovine in izven nje, odpadlo tudi mnogo raziskovanj na druge znanstvene probleme, leži na dlani. V tem pogledu pa se je Kaspret osobito zanimal in polagal največjo važnost na pravne in splošne prosvetne momente iz zgodovine našega naroda. Njegovo delo ga je privedlo osobito tudi v arhiv, katerega je turjaški knez ustanovil v gradu Losenstein-leiten na Zg. Avstrijskem in ki je brez dvoma najbogatejša zakladnica arhivalij za kranjsko deželo in slovensko granico.

Za vse te svoje najdbe je potreboval Kaspret seveda posebnega znanstvenega glasila. V njegovi mapi se mu je nabralo gradiva, velezanimivega, popol-

noma novega, deloma v originalih, deloma v vestnih prepisih, deloma v fotografijah, ki je kričalo po obdelavi, izdaji. Zato se je z vso vnemo oprijel misli, da se naj ustanovi za Slov. Štajersko posebno društvo, ki bi proučevalo domačo zgodovino. In ko se je tako društvo v Mariboru dne 28. maja 1903. ustanovilo, mu je takoj postal odborik in tudi prvi urednik društvenega glasila „Časopis za zgodovino in narodopisje“.

Sedaj je imel Kaspert glasilo za uspehe svojih raziskovanj. Priobčil je tukaj sam mnogotero razpravo. Vse pričajo o njegovi visoki znanstvenosti, vse so pa tudi pisane v skrbno cpiljenem jeziku. Naj navedem naslove večjih Kaspertovih člankov iz tega časopisa: „Podelitev deželnega maršalstva na Štajerskem leta 1560.“ (leta 1904.); „Letina — die landgerichtliche Gebühr“ (leta 1905.); „O večah. Donešek o uredbi kmetskih in trških sodnih zborov okoli leta 1500.“ (leta 1906.); „Slovarske drobtinice, nabrane iz starih aktov in listin“ (leta 1906.); „Navodilo kranjskima poslancema škofu T. Hrenu in Herbertu Turjaškemu za obč. deželni zbor v Incu“ (leta 1908.); „Tiranstvo graščaka Frana Taha in njegovega sina Gabrijela“ (leta 1911.); „Oplenitev kunšperskih in podsredskih podložnikov leta 1573.“ (leta 1911.); „Juri Dalmatin kot zagovornik škocjanskega župljana“ (leta 1914.).

Naslovi sami že povedo, da se je Kaspert znanstveno zasidral v pravne in socialne probleme razdobja med obema kmetskima uporoma 16. stoletja. Glede te dobe je bil pač že radi svojega glavnega dela, sestave historičnega atlanta deželnih sodišč o času okoli potrditve po deželnem redu iz leta 1574. (Štajerska Carolina) najboljše poučen. Da, iz tega časa mu je gradiva še preostajalo za druge! Ko se je povrnil iz svojega vsakoletnega znanstvenega potovanja, pa sva se kje srečala na cesti, mi je pomignil, naj pridem k njemu. In ko sem prišel, mi je kazal žarečih lic svoje nove zaklade in zraven skrivnostno namigaval, kako jih je izkopal. Kar ni mogel obdelati sam, je prepustil drugim delavcem. Težko, da bi bila „Oblega Sigeta v sodobnem hrvatskem opisu“ (Časopis za zgodovino in narodopisje leta 1912.) dr. Frana Kidriča ali pa moje „Pravosodstvo kostanjeviške opatije v letih 1631. do 1655.“ (ibid. leta 1914.) že izšlo ali pa sploh moglo kdaj iziti, da ni Kaspert dotičnega arhivaličnega gradiva izkopal in dal nama na razpolago. Da, on je vedel še za marsikatero velevažno listino, katero je še hotel rešiti za nas; žal, da ga je prehitela pri tem svetovna vojna — in slednjič smrt. Domenjena sva bila n. pr., da mi pribavi iz Losensteinleitena velevažne zapisnike gorskih pravnih žužemberške graščine iz 16. stoletja. On je imel dostop do njih, ker mu je bil posestnik, turjaški knez, naklonjen. Ali bo mogoče pod sedanjimi razmerami dobiti te arhivalije, da jih obdelamo, kdo ve?

Naj navedem zgodnico, kako skrben in oprezen je bil Kaspert, če je šlo za arhivalije, ki so govorile nam v prilog! V arhivu višjega deželnega sodišča v Gradcu, pri katerem sem služboval, sem iztaknil knjigo s formularji zaprisege fevdnikov, med njimi tudi nekaj v slovenskem in hrvatskem jeziku. Izrazil sem pri predsedništvu željo, da priobčim te dokumente, saj so bili zame dokaz, da so živeli v 17. in 18. stoletju vlastelini fevdniki, ki niso bili večji nemščine in so se morali zaradi tega zaprisegati na zvestobo in pokorščino deželnemu knezu v slovenščini. Ali dovoljenja nisem dobil; nasprotno, priobčitev se je meni izrečno prepovedala. Prav tisti čas pa je, kakor sem izvedel, zahteval tedanji, Slovencem skrajno neprijazni višji sodni svetnik dr. Alois Feldner od predsed-

ništva višjega deželnega sodišča, naj se tiste listine uničijo, raztolčejo. Mene je obšel strah, da se ta barbarizem izvrši in takoj sem prosil Kaspretu pomoči. On si je nato tiste knjige pri meni izposodil za 24 ur, dal med tem časom slovensko-hrvatski del fotografirati, in strah pred posledicami naju je kolikortoliko minil. Zahtevani barbarizem se vendar ni izvršil, kar bodi tedanjemu šefu višjega deželnega sodišča šteto v dobro! In ko je poslej nekaj vode po Muri proti naši domovini odteklo, sem priobčil na Kaspretovo dreganje „Dvoje slovenskih fevdskih priseg“ v njegovem „Časopisu“ — na tihem — pod psevdonimnimi začetnicami „dr. J. J.“. A Kaspret mi je slovesno zatrdil, da bo za primer pozvedovanja vzel avtorstvo za ta članek nase. — Ta zgodbica naj bi dala tudi pobudo, da se rešijo med njegovo ostalino vsi prepisi in fotografije arhivalij. Kar jih je spravil, gotovo niso brez važnosti.

Z uredništvom „Časopisa za zgodovino in narodopisje“ je imel tudi svoje križe in težave. Da opomore suši, ki je večkrat grozila mlademu znanstvenemu podjetju, je povabil med drugimi tudi vseučiliškega profesorja dr. Karla Štreklja, naj prispeva s svojimi članki. Štrekelj se je odzval in napolnil dober del prvih pet letnikov s svojimi naravnost izbornimi filološkimi razpravami. Deloma iz mržnje zoper filologijo sploh, deloma iz osebne protivnosti napram uredniku, se je začela nekakšna agitacija zoper Štrekljeve spise in s tem tudi gonja zoper urednika Kaspretu; vsaj on sam je to tako čutil. Vse to je dobilo sčasoma tako ostre oblike, da se je rahločutni Štrekelj pismeno odpovedal odborništvu zgodovinskega društva. Kaspretu je to dejstvo globoko užalilo in pomiril se je vsaj nekoliko šele tedaj, ko je prodril s predlogom v odborovi seji 4. januarja 1911., da se naj Štreklju pošlje odborova pismena zahvala za njegovo sodelovanje z zatrditvijo, „da je odbor vedno čislal in priznaval veliko vrednost njegovih filoloških spisov“. Vse to se je tudi do pičice izvršilo in vendar je ostala ost, ki je Kaspretu poslej vedno še bolela. On si je razlagal vse tisto metanje polen in polenčkov, ki je po njegovem prepričanju prihajalo od nekaterih odbornikov zdaj tu, zdaj tam, deloma kot nerazumevanje stroge znanstvene smeri glasila s širokim obzorjem, deloma kot izliv strankarsko-političnega antagonizma. V tem pogledu pa je bil Kaspret sila občutljiv. Ne vem, ali je imel upravičenega povoda za take tožbe ali ne, resnično pa mi je opetovano tožil, da bi nekateri „v Mariboru samo kapelice opisovali, ker nimajo smisla za kulturnozgodovinske, tem manj za pravnozgodovinske probleme“. . . . S takimi in enakimi tožbami mi je leta 1914. utemeljeval svoj sklep, da ostane le še to leto urednik, poslej pa ne več.

Odrinil sem leta 1914. na bojno boljše. Ko sem ga na dopustu, iz Rusije prihajajoč, v juniju 1916. zopet obiskal v njegovem prisolnčnem, udobnem stanovanju v Gradcu, se mi je zdel ves izpremenjen. Mladostno navdušen mi je spet kazal svoje zaklade arhivalij, razkladal mi svoj, tedaj skoro dokončani historični zemljevid in naznanil, da se je odpovedal uredništvu „Časopisa za zgodovino in narodopisje“, da pa bo izdajal v družbi z drjem. Fr. Kidričem in vseučiliškim profesorjem R. Nahtigalom nov „Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino“. Iskreno me je vabil, da naj že za prvo številko kaj napišem, gradiva mi hoče sam preskrbeti. Mislila sva žužemberške zapiske o gorskih pravadah v Losensteinleiten. Ali vojska se je vlekla in tudi ideja novega „Časopisa“ se ni dala kar tako nagloma oživotvoriti. Šele na Krasu aprila 1917., baš pred de-

Preporočilo častitim naročnikom, 'Ljubljanskega Zvona'

Največja zaloga raznovrstnega papirja, kancelijskega, ovijalnega, raznih šolskih in pisarniških potrebčin. Razglednice en gros et en détail.

Velika knjigovoznica, v kateri se izdelujejo vezi od najpreprostejše do najfinejše. Platnice in vezi za razne hraminice in posojilnice.

Tisk na trakove, razne reklamne table v zlatu, aluminiju itd., passepartout v mnogovrstnih izvršitvah. Tisk na žalne (pogrebne) trakove se takoj izvrši.

Tvernica papirne in kartonažne industrije J. BONAČ SIN, Čopova ulica, Ljubljana.

Vljudno priporoča

Ivan Bonač.

Narodna knjigarna

in trgovina s papirjem

v Ljubljani

Prešernova ul. št. 7

sprejema naročila na
vse tu- in inozemske
časopise, revije ter
vse knjige

**Založništvo
umetniških
razglednic**

**Marija Tičar
Ljubljana**

Manufaktura • moda • konfekcija

Vedno v zalogi: prvovrstno tu- in inozemsko manufakturno in modno blago; solidne obleke, zimске in športne suknje, površniki, za gospode in dečke pelerine lastnega izdelka ter po najnovejših krojih, dežni in cestni plašči, športne čepice, perilo itd.

Prva kranjska razpošiljalnica SCHWAB & BIZJAK

v Ljubljani, Dvorni trg 3 (pod Narodno kavarno)

Lastni modni atelje

Tiskovna zadruga v Ljubljani

Sodna ulica šte. 6

Novo!

Novo!

- ČIKA JOVA ZMAJ-GRADNIK:
Kalamandarija. Otroške pesmi.
Vez. 16 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.
- ANATOL FRANCE-DEBELJAK:
Pingvinski otok. Roman.
IV. zvezek Prevodne knjižnice.
Broš. 42 K, po pošti prip. 2 K 40 v več.
- IGO KAŠ:
Dalmatinske povesti.
Presveti in zabavi. I. zvezek.
Broš. 12 K, po pošti 1 K 20 v več.
- ČEHOV-POGAČNIK:
Sosedje in druge novele.
Broš. 18 K, po pošti 1 K 80 v več.
- ŠORLI:
Bob in Tedi. Mladinski spis.
Broš. 24 K, vez. 30 K.
-
- SHAKESPEARE-ŽUPANČIČ:
Sen kresne noči.
Broš. 22 K, vez. 28 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.
- SIMON JENKO:
Pesmi. Uredil dr. J. Glonar.
Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.
- DOSTOJEVSKIJ:
Besi, roman v 4 delih (I. zvezek Prevodne knjižnice.)
Broš. 36 K, vez. 46 K, po pošti prip. 4 K 60 v več.
- GONCOURT:
Dekle Eliza, roman. (II. zvezek Prevodne knjižnice.)
Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti prip. 2 K 40 v več.
- CERVANTES-ŠORLI:
Tri novele.
Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.
- Stritarjeva antologija z obširnimi uvodom dr. Iv. Prijatelja.*
Broš. 18 K, vez. 22 K, po pošti prip. 2 K 60 v več.
- Josipa Jurčiča zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. Iv. Prijatelj.*
I. zvezek. Broš. 18 K, po pošti prip. 3 K več.
II. zvezek. Broš. 22 K, po pošti prip. 2 K 60 v več.
- ANTE DEBELJAK:
Solnce in senca.
Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.
- ANTON MELIK:
Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev. I. del 16 K.
II. del, 1. snopič, 21 K, 2. snopič 21 K, vsak po pošti prip. 1 K 80 v več.
- Dr. BOGDAN DERČ:
Dojencem, njega negovanje in prehrana.
Broš. 6 K, po pošti prip. 1 K 60 v več.
- Dr. J. DEMŠAR:
Spolne bolezni.
Broš. 10 K, po pošti prip. 1 K 60 v več.
- Dr. ŠTEFAN SAGADIN:
Naš sedajšnji ustavni položaj.
Broš. 16 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.
- LEONID PITAMIC:
Pravo in revolucija.
Broš. 8 K, po pošti prip. 1 K 60 v več.
- Dokumenti o jadranskem vprašanju.*
Broš. 18 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.
- Ljubljanski Zvon, letnik 1919.
Broš. 60 K, po pošti kot zavitek 10 K več.

OMLADINA

Ljubljana, predal št. 87.

Novo publikacije! Novo publikacije!

- Župančič Oton:
Mlada pota. Broš. 12.—, vez. 16.—.
- Petronij - Dr. Glonar:
Pojedina pri Trimalhijonu.
Broš. 9.—, vez. 12.—.
- Dr. Ivan Prijatelj:
Aškerčeva čitanka.
Broš. 12.—, vez. 17.—.
- Oton Župančič:
Sto ugank. Vez. 3.—.
- Vladimir Levstik:
Zapiski Tine Gramontove.
Broš. 7.—, vez. 11.—.
- Flaubert - Župančič:
Tri povesti. Broš. 7.—, vez. 11.—.
- Chesterton - Župančič:
Četrtek. Fantastičen roman.
Broš. 7.—, vez. 11.—.
- Fran Albrecht:
Mysteria dolorosa.
Broš. 5.—, vez. 9.—.
- Tagore:
Rastoči mesec. Vez. 10.—.
- Dr. Joža Glonar:
Naš jezik. Broš. 3.—, vez. 5.—.
- Milko Brezigar:
Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva. Broš. 6.—.
- Dr. R. Nachtigall:
Južnoslovansko-italijanski spor. Broš. 1.—.
- Spominu Ivana Cankarja.
Broš. 2.—.
-
- Navedene cene veljajo le pri direktni naročitvi. — Po pošti pošiljatev K 1.50 več.